

ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΙΕΡΕΙΣ • ΕΤΟΣ ΜΗ΄ • ΤΕΥΧΟΣ 11 • ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 1999

ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

περιεχόμενα

3-4 ΟΙ ΚΛΗΡΙΚΟΙ ΚΡΑΤΟΥΝ ΤΟ ΠΗΔΑΛΙΟ
ΤΩΝ ΙΕΡΩΝ ΠΟΡΘΕΙΩΝ
Ευαγγέλου Δ. Θεοδώρου

5-6 ΧΑΡΙΣΜΑΤΙΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ
Επισκόπου Ἀχελώου Εὐθυμίου

7-8 ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΕ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΕΣ ΑΠΟΡΙΕΣ
Καθγ. Ἰωάννου Φουντούλη

9-12 ΤΡΙΘΕΚΤΗ ΚΑΙ ΚΟΝΤΑΚΙΟ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΩΝ
Καθγ. Γρ. Θ. Στάθη

13-14 Η ΔΟΚΙΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΑΛΙΟΣΙΑ
Καθγ. Μιχ. Μακράκη

15 ΕΠΙΚΑΙΡΑ
Μαν. Μελινοῦ

16-17 ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΙΓΜΙΟΤΥΠΑ

18-19 ΤΡΟΠΟΙ ΑΝΑΓΝΩΣΕΩΣ ΚΑΙ ΕΠΙΛΟΓΗΣ
Ἀλεξ. Μ. Σταυροπούλου

20-21 ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ ΕΘΕΛΟΝΤΙΚΗ ΑΙΜΟΔΟΣΙΑ
Πρωτοπρ. Νικολάου Σκιαδαρέση

22-25 ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΑ ΑΠΟ ΕΝΑ
ΣΥΝΕΔΡΙΟ
Πρωτοπρ. Βασιλείου Θέρμου

26-28 ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΥΠΕΡ
ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΗΣ ΕΞΕΛΙΞΕΩΣ;
Ευαγγέλου Γ. Καρακοῦνη

29-31 ΘΕΟΜΗΤΟΡΙΚΟ ΦΩΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΑΘΩ
Κωνστ. Π. Παπαθανασίου

Ἐξώφυλλο:

Ὁ Ἀρχάγγελος Μιχαήλ

ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

Μηνιαίο περιοδικό για τους ιερείς
Ἰω. Γενναδίου 14, 115 21 ΑΘΗΝΑ
Τηλ. καὶ Fax 72.18.308

Διεύθυνση Διαδικτύου τῆς Ἐκκλησίας
<http://www.ecclesia.gr>

Ἡλεκτρονική διεύθυνση:

e-mail: iera-synodos@ath.fortnet.gr

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑ

τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος
κ.κ. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

ὑπὸ τοῦ Κλάδου Ἐκδόσεων
τῆς Ἐπικοινωνιακῆς καὶ Μορφωτικῆς
Υπηρεσίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

Ἀρχιμ. ΑΓΑΘΑΓΓΕΛΟΣ ΧΑΡΑΜΑΝΤΙΔΗΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Ὁμότ. Καθγ. Παν/μίου Ἀθηνῶν
Τακτικὸ μέλος τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἀκαδημίας
τῶν Ἐπιστημῶν καὶ τῶν Τεχνῶν

ΑΡΧΙΣΥΝΤΑΚΤΗΣ

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Π. ΛΕΚΚΟΣ

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Ἀρχιμ. ΜΑΚΑΡΙΟΣ ΦΙΛΟΘΕΟΥ

ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ - ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ - ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΙ
ΕΚΤΥΠΩΣΗ - ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ ΑΒΕΕ

Ἀσκληπιοῦ 80, 114 71 Ἀθήνα

Τηλ. 36.24.728, 36.01.605 - Fax: 36.01.679

web site: www.papanikolaou.gr

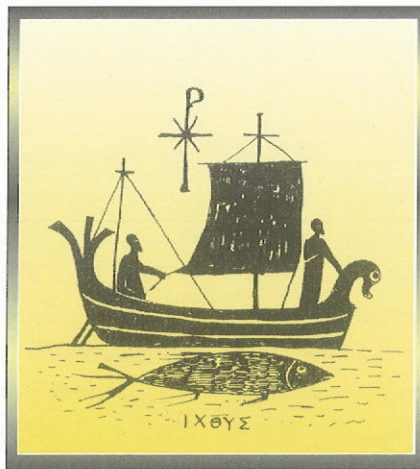
Οἱ Κληρικοί κρατοῦν τὸ πηδάλιο ἱερῶν πορθμείων

ΤΟΥ Κ. ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Οἰ διάφορες μορφές τῆς Ὁρθοδόξου Λατρείας, τῆς ὁποίας ἡ οὐσία εἶναι τὸ «ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς», μὲ τὴν ἐναρμόνισι τοῦ συμβολισμοῦ καὶ τοῦ ρεαλισμοῦ, «τὰ ἄνωθεν διαπορθμεύουσιν», ὅπως θὰ ἔλεγε ὁ ἱ. Φώτιος ὁ Μέγας, εἶναι δηλαδὴ τρόπον τινὰ τὰ ἱερά πορθμεῖα, ποὺ συνδέουν τὰ οὐράνια μὲ τὰ ἐπίγεια ἀκρογιάλια. Ἀπὸ τὸν οὐρανὸ φέρουν κάτω τὴν Θεία Χάρι, γιὰ νὰ μᾶς ἀνεβάξουν μὲ τὴν ἀναγωγικὴ καὶ μυσταγωγικὴ πνοή τῆς μυστηριακῆς καὶ λειτουργικῆς ζωῆς στὸν οὐρανὸ καὶ ἔτσι νὰ ἠμποροῦμε «νοεροῖς ὀφθαλμοῖς διὰ τῶν ὄρωμένων ἐπὶ τὴν ἀόρατον θεάν καὶ τὸ ἀμήχανον (= ἄπειρο, ὑπέρογο) ἐκεῖνο κάλλος ἀναδραμεῖν» («Μυριόβιδλος», σκβ', Migne Ἐ.Π. 103, 769).

Γιὰ νὰ χρησιμοποιήσωμε μὲ ὀρθόδοξη ἔννοια δυτικὲς διατυπώσεις, ἡ ἀμφίδρομη αὐτὴ κατάβασις καὶ ἀνάβασις γίνεται τόσοσιν ex opere operato, δηλαδὴ μὲ αὐτὸ τοῦτο τὸ ἐπιτελούμενο ἀπὸ τὸν Θεὸ θεῖο ἔργο τῆς ἄνωθεν χορηγήσεως τῆς θείας Χάριτος, ὅσον καὶ ex opere operantis Ecclesiae, δηλαδὴ μὲ τὴν ἐνέργεια τὴν ὁποία ἀναπτύσσουν στὴν Λατρεία ὅλα τὰ μέλη τοῦ μυστικοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας, συμμετέχοντας ἐνεργῶς στὴν λειτουργικὴ προᾶξι καὶ βιώ-

νοντας μὲ ἐσωτερικὴ συμμετοχὴ τὰ ἀναγινωσκόμενα, ἀπαγγελλόμενα, ψαλλόμενα, ἀκουόμενα, ὀρώμενα, τελούμενα μέσα στὶς διάφορες δοξολογικὲς, ἐπικλητικὲς, παρακλητικὲς, εὐχαριστιακὲς, μυστηριακὲς καὶ μυστηριοειδεῖς μορφές τῆς Λατρείας. Τὰ ἐξωτερικὰ αἰσθητὰ σημεῖα καὶ στοιχεῖα, στὰ ὁποῖα ἀλληλοπεριχωροῦνται ὁ συμβολισμὸς καὶ ὁ ρεαλισμὸς, εἶναι οἱ πυξίδες, μὲ τίς ὁποῖες ἀποφεύγεται πᾶσα βλαβερὴ ἀπό-

κλισις καὶ λοξοδρομῆσις τῆς μεταξὺ οὐρανοῦ καὶ γῆς ἀμφίδρομου κινήσεως τῶν μνημονευθέντων ἱερῶν πορθμείων. Τὰ αἰσθητὰ αὐτὰ σημεῖα διαμορφώνονται πάντοτε μὲ τὸν συνδυασμὸ ἀφ' ἐνὸς τῶν πρωτογενῶν καὶ διαχρονικῶς σταθερῶν ἀναγωγικῶν καὶ μυσταγωγικῶν λειτουργικῶν στοιχείων, ποὺ εἶναι οἱ ἀμετακίνητοι καὶ ἀρραγεῖς «φέροντες» στύλοι καὶ ἄξονες ποὺ βαστάζουν τὸ πνευματικῶς

ἀντισεισμικὸν οἰκοδόμημα τῆς Ὁρθοδόξου Λατρείας, καὶ ἀφ' ἐτέρου τῶν δευτερογενῶν μεταβλητῶν μορφολογικῶν στοιχείων, τὰ ὁποῖα περιβάλλουν τοὺς φέροντες στύλους καὶ ἄξονες καὶ εἶναι δυνατὸν κατὰ τόπους, χρόνους καὶ πολιτισμικὰ περιβάλλοντα νὰ μεταβάλλωνται καὶ ἀνανεώνωνται ἀπὸ τὴν Μητέρα Ἐκκλησίαν πρὸς ἀντιμετώπισι πνευματικῶν ἀναγκῶν τῶν τέκνων

της, πολὺ περισσότερον, ὅταν πρόκειται νὰ ἀντικατασταθοῦν μεταγενέστερα κακόγουστα καθ' ὕλην καὶ αἰσθητικῶς ἐπιχρῑσμάτα, πού ἐπικαλύπτουν ἀρχαιότερες λαμπρὲς μορφές. Τὰ υἱοθετούμενα ἐκάστοτε ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία αἰσθητὰ σημεῖα τῆς Λατρείας εἶναι τὰ κανονικὰ κανάλια, οἱ κανονικοὶ ἀγωγοί, διὰ τῶν ὁποίων οἱ «ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ» (Ἰωάν.

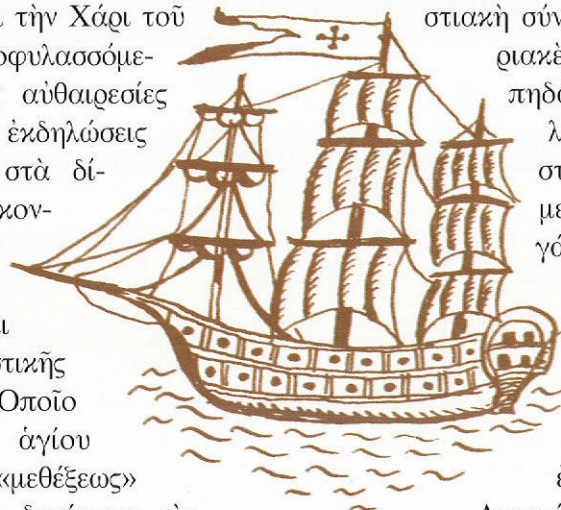
δ', 23) λάτρεις δέχονται τὴν Χάρι τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, προφυλασσόμενοι ἀπὸ ὑποκειμενικὲς ἀνθαιρέσεις καὶ ἀπὸ παθολογικὲς ἐκδηλώσεις νοσηροῦ μυστικισμοῦ, στὰ δίκτυα τοῦ ὁποίου μπλέκονται σήμερα πολλοί.

Τὸ νόημα τῆς Ὁρθοδόξου Λατρείας εἶναι ἡ «μεθέξις» τῆς μυστικῆς ζωῆς τοῦ Χριστοῦ, τὸν Ὅποιο ἐνδύομεθα διὰ τοῦ ἁγίου Βαπτίσματος. Διὰ τῆς «μεθέξεως» αὐτῆς μεταμορφούμεθα δεχόμενοι τὴν ἀκτῖνες τοῦ ἀκτίστου θαυραίου φωτός, «συναπερχόμενοι Χριστῷ πρὸς τὸ Θεῖον Πάθος», συσταυρούμενοι καὶ συνενταφιαζόμενοι μετ' αὐτόν, «ἵνα ὡσπερ ἠγέρθη Χριστὸς ἐκ νεκρῶν, οὕτω καὶ ἡμεῖς ἐν καινότητι ζωῆς περιπατήσωμεν» (Κόλ. β', 52). Διὰ τῆς βιώσεως τοῦ «λειτουργικοῦ χρόνου», πού ὑποβληθεῖ τὴν ἐνεργοποίησι παρελθόντων καὶ μελλόντων στὸ ἐκάστοτε παρόν, στὴν Λατρεία, ὅπως θὰ ἔλεγεν ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, «Χριστῷ συνταφῆναί με δεῖ, Χριστῷ συναναστῆναι, συγκληρονομήσαι Χριστῷ, υἱὸν γενέσθαι Θεοῦ, Θεὸν αὐτόν» (Migne Ἐ.Π. 35,785). Ἡ θέωσις αὐτὴ γίνεται αἰσθητὴ καὶ στὸν κόσμον αὐτὸν ἰδίως μετὰ τὴν Θεῖα Εὐχαριστία καὶ τὴν Θεῖα Κοινωνία, μετὰ τὴν

ὁποία, ὅπως θὰ ἔλεγεν ὁ ἅγιος Κύριλλος Ἱεροσολύμων, «μεταλαμβάνοντες σώματος καὶ αἵματος Χριστοῦ, σύσσωμοι καὶ σύναμοι αὐτοῦ καὶ Χριστοφόροι γινόμεθα. Οὕτω ... θείας κοινωνοὶ φύσεως γινόμεθα...» (Migne Ἐ.Π. 33, 1100).

Τὰ ἀνωτέρω ἐπισημανθέντα ὑπενθυμίζουν πόσον μεγάλη εἶναι ἡ ἀποστολὴ τοῦ ἱεροῦ Κλήρου, ὁ ὁποῖος ἐμψυχώνει τὴν εὐχαριστιακὴν σύναξιν καὶ τελετουργεῖ τὴν μυστηριακὴν καὶ λοιπὰς ἱεραρχικὰς τελετουργίας. Τὸ πηδάλιο στὰ ἱερὰ πορθμεῖα τῶν λατρευτικῶν μορφῶν κρατοῦν στὰ χέρια τους τὰ ἀνταποκρινόμενα στὸ κάλεσμα τῆς θείας ἀγάπης, χαρισματικὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας, δηλαδὴ οἱ ἔχοντες τὴν εἰδικὴν κλῆσιν καὶ τὴν χάριν τοῦ μυστηρίου τῆς ἱερωσύνης κληρικοί, πού ἐπικουροῦνται ἀπὸ τοὺς ἐνεργῶς συμμετέχοντες στὴ Λατρεία εὐσεβεῖς λαϊκοὺς λάτρεις.

Οἱ Κληρικοὶ πρέπει νὰ μὴ εἶναι μόνον ἄριστοι τελετουργοί, ἀλλὰ πρέπει ἐπὶ πλέον νὰ φροντίζουν, ὥστε νὰ ἀκτινοβολοῦν οἱ ἐνορίες τους ὡς θαλερὰ κέντρα λειτουργικῆς κινήσεως καὶ ἀγωγῆς, στὰ ὁποῖα θὰ ἐπιδιώκεται ἡ μορφωσις τῶν πιστῶν καὶ πρωτίστως τῶν νέων καὶ τῶν παιδιῶν τόσο γιὰ τὴν Λατρεία, δηλαδὴ γιὰ τὴν ἐνεργὸν καὶ ἐνσυνείδητη συμμετοχὴν τους στὴν λατρευτικὴν ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας, ὅσον καὶ ἐκ τῆς Λατρείας, δηλαδὴ διὰ τῆς ἀξιοποιήσεως τῶν μυστικῶν θεῶν χαρίτων, ζωοποιῶν πνευματικῶν ρείθρων καὶ μορφωτικῶν ἀνθρωπιστικῶν καὶ πολιτιστικῶν θησαυρῶν, τοὺς ὁποίους περικλείει ἡ Ὁρθόδοξος Λατρεία.

Β' ΧΑΡΙΣΜΑΤΙΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ

Τοῦ Θεοφίλ. Ἐπισκόπου Ἀχελώου κ. ΕΥΘΥΜΙΟΥ

Ἐνα μεγάλο κεφάλαιο τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἡ χαρισματικὴ πατρότητα τῶν λειτουργῶν τῆς. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι ὁ χαρισματικὸς θεσμὸς ποὺ διακονεῖ τὴν πατρότητα τοῦ Θεοῦ, τὴν ἀγάπη καὶ τὴν φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι τὸ «πανδοχεῖο» τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ. Μέσα στὸ χῶρο τῆς Ἐκκλησίας ἀσκεῖται τὸ χάρισμα τῆς πνευματικῆς πατρότητας. Οἱ ἄνθρωποι ποὺ καταφεύγουν στὴν Ἐκκλησία ἔχουν τὴ δυνατότητα νὰ γνωρίζουν τὴν πατρότητα τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ ἀπολαμβάνουν τὰ ἀνεξάντλητα πλούτη τῆς.

Ἡ πατρότητα τοῦ Θεοῦ μέσα στὸ χῶρο τῆς Ἐκκλησίας ἐκφράζεται μὲ ποικίλους τρόπους. Κυρίως ἐκφράζεται ὡς σχέση ἀγάπης μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου:

α. Ἀγιοπνευματικὴ σχέση: Ἡ πνευματικὴ πατρότητα εἶναι χάρισμα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ποὺ δίνεται στοὺς λειτουργοὺς τῆς Ἐκκλησίας διὰ τοῦ ἱεροῦ μυστηρίου τῆς Ἱερωσύνης (χειροτονίας). Ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ μυστηρίου τῆς ἱερωσύνης, δὲν ὑπάρχει χαρισματικὴ πνευματικὴ πατρότητα. Μεταξὺ ἀνθρώπων καὶ μὴ χειροτονημένων προσώπων μπορεῖ νὰ ἀναπτυχθεῖ μιὰ διαπροσωπικὴ σχέση. Ἡ σχέση ὅμως αὐτὴ δὲν εἶναι χαρισματικὴ, δηλαδὴ μυστηριακὴ. Οἱ «πάστορες» λ.χ. τῶν Προτεστάντων εἶναι, βέβαια, κήρυκες τοῦ Εὐαγγελίου καὶ διδάσκαλοι, δὲν εἶναι ὅμως πνευματικοὶ πατέρες, διότι δὲν ἔχουν τὴ χάρι τῆς ἱερωσύνης¹. Ἀκόμη καὶ ἡ σχέση μεταξὺ πατέρων καὶ παιδιῶν δὲν εἶναι πνευματικὴ, ἀλλὰ φυσικὴ. Ἡ πνευματικὴ πατρότητα εἶναι λειτουργία (ἐνέργεια) τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ ὄχι ἀνθρώπινη λειτουργία. Καὶ οἱ

γιατροὶ ψυχολόγοι ἀναπτύσσουν μιὰ σχέση μὲ τοὺς ἀσθενεῖς τους. Ἡ σχέση ὅμως αὐτὴ εἶναι ἐπιστημονικὴ καὶ ὄχι ἀγιοπνευματικὴ. Ἡ βοήθεια ποὺ προσφέρει ὁ ψυχολόγος ἰατρός εἶναι φυσικὴ (ἐπιστημονικὴ). Ἡ πνευματικὴ πατρότητα παρέχει τὴν ὑπερφυσικὴ βοήθεια τῆς Θεῆς Χάρης.

β. Πατρικὴ σχέση: Οἱ σχέσεις μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων εἶναι συνήθως κοινωνικὲς, διοικητικὲς καὶ ὑπηρεσιακὲς. Μέσα στὸ χῶρο τῆς Ἐκκλησίας, ἡ σχέση ποὺ δημιουργεῖται μεταξὺ ἱερέων καὶ πιστῶν εἶναι σχέση πνευματικῆς πατρότητας. Οἱ πιστοὶ προσφωνοῦν τὸν ὀρθόδοξο ἱερέα «πάτερ». Αὐτὸ φανερῶνει τὴν κλήση ποὺ ἔχουν τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας: οἱ μὲν ἱερεῖς νὰ γίνονται πνευματικοὶ «πατέρες» τῶν λαϊκῶν καὶ οἱ λαϊκοί, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, νὰ ἔχουν σχέσεις πνευματικῆς υἰότητος μὲ τοὺς ἱερεῖς τους. Ἡ πνευματικὴ πατρότητα εἶναι βασικὸ στοιχεῖο τῆς ὀρθόδοξης πνευματικότητος. Ὅλες οἱ ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας εἶναι μὲν «καθολικὲς» (γιὰ ὅλους τοὺς πιστοὺς), ἡ σχέση ὅμως τοῦ κάθε πιστοῦ μὲ τὸν ἱερέα παραμένει προσωπικὴ. Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι, ὅταν ὁ κάθε πιστὸς συμμετέχει στὶς προσευχὲς, τὶς ἁγιαστικὲς πράξεις καὶ τὰ ἱερά μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας, ὁ ἱερεὺς ἀναφέρει τὸ προσωπικὸ του ὄνομα: «Βαπτίζεται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ Δημήτριος», «Ἐπι δεόμεθα ὑπὲρ ἐλέους, ζωῆς, υἰείας κ.λπ. τῶν δούλων σου Ἰωάννου, Σωτηρίου, Ἐλένης, Μαρίας κ.λπ.». Ὁ ἱερεὺς ἐπικοινωνεῖ ἄμεσα μὲ τὰ πνευματικὰ του παιδιὰ καὶ τὰ πνευματικὰ τέκνα ἐπικοινωνοῦν μὲ τὸν ἱερέα τους «πρόσωπον πρὸς πρόσωπον»².

γ. Διαχρονικὴ σχέση: Ὁ πατέρας ποὺ γεννᾷ τὰ

1. Κάποτε προσεφώνησα ἓναν Ὀλλανδὸ προτεστάντη πάστορα «Πάτερ» καὶ ἀντέδρασε, πολὺ σωστά, λέγοντάς μου: «Δὲν εἶμαι “πατέρας”, ἀλλὰ ἀπλῶς διδάσκαλος!»

2. Ἀκόμη καὶ τὸ μυστήριον τῆς ἐξομολογήσεως γίνεται «πρόσωπο μὲ πρόσωπο». Ἡ Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία δὲν υἰοθετεῖ τὸ δικτυωτὸ (καφασωτὸ) ποὺ χρησιμοποιεῖ ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία καὶ τὸ ὁποῖο διαχωρίζει τὸ πρόσωπο τοῦ πνευματικοῦ ἀπὸ τὸ πρόσωπο τοῦ ἐξομολογουμένου πιστοῦ.

παιδιά του δὲν σχετίζεται μὲ αὐτὰ μόνο κατὰ τὴ στιγμή τῆς γέννησής τους, ἀλλὰ σὲ ὁλόκληρη τὴ ζωὴ τους. Ἔτσι καὶ ἡ πνευματικὴ πατρότητα δὲν εἶναι στιγμιαία καὶ περιστασιακὴ, ἀλλὰ συνεχίζεται καὶ πρέπει νὰ συνεχίζεται σὲ ὅλες τὶς φάσεις τῆς ζωῆς τῶν πιστῶν. Οἱ πιστοὶ ποὺ διακόπτουν τὴν πνευματικὴ σχέση μὲ τοὺς ἱερεῖς στεροῦνται τὸ χάρισμα τῆς πνευματικῆς πατρότητος. Χάνουν τὴ Χάρι τῆς «ιούτιτος» καὶ τῆς υἰοθεσίας (πρόβλ. «ἀπόδειξη») ὅτι εἶστε υἱοί, ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸ Πνεῦμα τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ εἰς τὰς καρδίας ὑμῶν, κράζον Ἀββᾶ, ὁ πατήρ. Ὡστε οὐκέτι εἶ δοῦλος, ἀλλ' υἱός» (Γαλ. δ' 6-7).

Χωρὶς τὴν
πνευμα-
τικὴ
καὶ

προσωπικὴ αὐτὴ σχέση τῶν πιστῶν μὲ τὸν ἱερέα, ἢ θρησκευτικότητα καταντᾷ ἐντελῶς ἐπιφανειακὴ καὶ ἀποκτᾷ «μαγικὸ» χαρακτήρα. Στὴ χριστιανικὴ ὁμως θρησκευτικότητα, τίποτε δὲν γίνεται «μαγικὰ» καὶ αὐτόματα. Ἡ Χάρι καὶ ἡ εὐλογία τοῦ Θεοῦ μεταδίδεται στὰ «τέκνα τοῦ Θεοῦ», σ' αὐτοὺς δηλαδὴ ποὺ διὰ μέσου τῆς διαχρονικῆς σχέσης τους μὲ τοὺς πνευματικὸς πατέρες, οἰκειώνονται τὰ πλοῦτη τῆς πατρότητος τοῦ Θεοῦ.

δ. Λυτρωτικὴ σχέση: Ἡ ἄσκηση τοῦ χαρίσματος τῆς πνευματικῆς πατρότητος μέσα στὸ χῶρο τῆς Ἐκκλησίας ἔχει σκοπὸ τὴν λύτρωση τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ κάθε ἄνθρωπος καταφεύγει στὸν ἱατρό, γιὰ τὴν θεραπεία τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς του. Ὁ πιστὸς προσέρχεται στὸν πνευματικὸ τοῦ πατέρα, τὸν ἱερέα, γιὰ τὴν ἄφεση τῶν ἁμαρτιῶν του. Ὅσοι, ἐπομένως, ὑποστηρίζουν ὅτι «ψυχανάλυση» καὶ «ἐξομολόγηση» εἶναι τὸ ἴδιο, συγχέουν δύο διαφορετικὲς λειτουργίες. Ἡ θεραπεία τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς εἶναι θέμα τῆς ἱατρικῆς ἐπιστήμης. Ἡ συγχώρηση καὶ ἄφεση τῶν ἁμαρτιῶν καί, ἐπομένως, ἡ λύτρωση τοῦ ἀνθρώπου εἶναι θέμα τῆς Χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ποὺ παρέχεται μὲ τὸ χάρισμα τῆς πνευματικῆς πατρότητος. Ἡ ἄφεση τῶν ἁμαρτιῶν εἶναι «ἐξουσία» ποὺ δόθηκε ἀπὸ τὸν Χριστὸ στοὺς Ἀποστόλους καὶ δι' αὐτῶν στοὺς διαδόχους τους ἱερωμένους: Ὁ Ἰησοῦς «ἐνεφύσησε καὶ λέγει αὐτοῖς (στοὺς μαθητάς) λάβετε Πνεῦμα Ἅγιον. Ἄν τινων ἀφήτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφίενται αὐτοῖς, ἂν τινων κρατῆτε κεκράτηνται» (Ἰωάν. κ' 22-23. Πρόβλ. καὶ Ματθ. θ' 6).

Ἡ λύτρωση, ἐπομένως, εἶναι ἀποκλειστικὸς καρπὸς τοῦ λειτουργήματος τῆς πνευματικῆς πατρότητος ποὺ ἀσκεῖται μέσα στὸ χῶρο τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ λόγος «ἐξω τῆς Ἐκκλησίας δὲν ὑπάρχει σωτηρία» ἔχει τὴν ἐξῆς ἔννοια: ὅτι μόνο ὅσοι γίνονται καὶ εἶναι μέλη τῆς Ἐκκλησίας ἔχουν τὴ δυνατότητα νὰ οἰκειοποιῶνται τὴ Χάρι τῆς λυτρώσεως ποὺ ἐξασφάλισεν ὁ Χριστὸς γιὰ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΕ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΕΣ, ΚΑΝΟΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΑΠΟΡΙΕΣ

Τοῦ Καθηγ. κ. ΙΩΑΝΝΟΥ Μ. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ

575. Γιατί ἡ ἐνάτη ὠδή τοῦ κανόνος τῆς Ὑψώσεως τοῦ τιμίου Σταυροῦ ἔχει δύο εἰρημούς; Ὅταν ψάλλονται οἱ καταβασίεις «Σταυρὸν χαράξας Μωσῆς...» ψάλλονται καὶ οἱ δύο εἰρημοὶ τῆς ἐνάτης ὠδῆς ἢ μόνον ὁ πρῶτος («Μυστικὸς εἶ, Θεοτόκε, παράδεισος...»); (Ερώτηση π. Α.Α.).

Ὁ κανὼν εἰς τὴν Ὑψωσιν τοῦ τιμίου Σταυροῦ, ποίημα τοῦ ἡμνογράφου ἁγίου Κοσμᾶ τοῦ Ἱεροσολυμίτου, ἐπισκόπου Μαΐουμᾶ, ἔχει πραγματι αὐτὴν τὴν ἰδιορρυθμίαν. Ἡ ἐνάτη ὠδή του ἔχει δύο εἰρημούς, «Μυστικῶς εἶ, Θεοτόκε, παράδεισος...» καὶ «Ὁ διὰ βρώσεως τοῦ ξύλου...», μὲ δύο ὁ πρῶτος εἰρημὸς τροπάρια καὶ τρία ὁ δεύτερος. Ἀπὸ ὅσο γνωρίζουμε, εἶναι ἡ μοναδικὴ περίπτωση, στὸ ὅλο ποιητικὸ ἔργο τοῦ Κοσμᾶ, κανόνος, ποὺ ἔχει δύο εἰρημούς σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς ὠδὲς του. Ἄλλοι ἡμνογράφοι τὸ συνηθίζουν αὐτό, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι ὁ ἅγιος Ἀνδρέας ὁ Κρήτης στὸν μεγάλου κανόνα. Ὁ Κοσμᾶς ὅμως ὄχι. Παράξενο ἐπίσης εἶναι τὸ ὅτι στὸν κανόνα τοῦ τιμίου Σταυροῦ μόνον ἡ θ' ὠδή εἶναι δίειρημος. Ἄν ἐτήρειτο τὸ σύστημα αὐτὸ σ' ὅλον τὸν κανόνα, καὶ ὅλες οἱ ὠδὲς του εἶχαν ἀπὸ δύο εἰρημούς, θὰ εἶχαμε μιὰ πολὺ ὀμαλὴ ἐξαιρέση στὸν παρόντα κανόνα. Ὑπάρχει ὅμως καὶ ἄλλη ἰδιορρυθμία. Ὁ κανὼν ἔχει ἀκροστοιχίδα «Σταυρῶ πεποιθώς, ἕμνον ἐξερεύγομαι», στὴν ὁποία περιλαμβάνονται καὶ τὰ ἀρκτικὰ γράμματα τῶν εἰρημῶν κάθε ὠδῆς. Ἡ ἀκροστοιχίδα συμπληρώνεται στὸ πρῶτο μέρος τῆς θ' ὠδῆς (ΜΑΙ: «Μυστικῶς...», «Ἀγαλλέσθω...», «Ἱερὸν...»). Τὰ τρία τροπάρια τοῦ δευτέρου εἰρημοῦ ἐπαναλαμβάνουν τὰ ἴδια ἀρκτικὰ γράμματα, τὸ τέλος δηλαδὴ τῆς ὅλης ἀκροστοιχίδος (ΜΑΙ = «Μὴ τὴν πικρίαν...», «Ἀδιαλείπτως...», «Ἴνα τὸν τύπον...»), ἐνῶ ὁ εἰρημὸς μένει ἐκτὸς ἀκροστοιχίδος ἢ ἐπαναλαμβάνει τὸ ἀρκτικὸ γράμμα τοῦ τετάρτου τροπαρίου τῆς ἡ' ὠδῆς, τὸ Ο («Οἱ τῆ

θεῖα ψήφω...»), τὸ δ' τῆς ἡ' ὠδῆς, «Ὁ διὰ βρώσεως τοῦ ξύλου...» ὁ «εἰρημὸς ἄλλος» τῆς θ' ὠδῆς).

Ἐπειδὴ ὁ ἅγιος Κοσμᾶς στὴν ποίησή του εἶναι λιτὸς καὶ δωρικὸς καὶ μένει πιστὸς στὶς προδιαγραφὲς τῆς συνθέσεως τῶν κανόνων, τὸ πρῶτο ποὺ θὰ ὑποψιαζόταν κανεὶς εἶναι ὅτι τὸ δεύτερο μέρος τῆς θ' ὠδῆς τοῦ ἀνωτέρου κανόνος, γιὰ ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους καὶ τὶς ἀσυνήθειες στὸν Κοσμᾶ ἰδιορρυθμίαις, δὲν εἶναι ἔργο δικό του, ἀλλὰ κάποιου ἄλλου ποιητοῦ. Σ' αὐτὸ θὰ συνηγοροῦσαν ἴσως καὶ μερικοὶ παρατονισμοὶ ποὺ ἀπαντοῦν στὰ τρία αὐτὰ τροπάρια. Ἐνῶ δηλαδὴ ἔχουν ἀπόλυτη ὁμοσυλλαβία μὲ τὸν εἰρημὸ («Ὁ διὰ βρώσεως...»), οἱ τόνοι δὲν συμπίπτουν πάντοτε μ' αὐτὸν («υδάτων», «προκατηνέχθη», «παγκλήρως», «ἠγλαϊσμένον»), πράγμα ποὺ δὲν εἶναι σύνηθες στὸν Κοσμᾶ. Παρὰ ταῦτα δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ στηριχθεῖ μιὰ τέτοια ὑπόθεση. Ὁ δεύτερος εἰρημὸς καὶ τὰ τρία του τροπάρια εἶναι ὑψηλῆς, ὅπως καὶ ὁ ὅλος κανὼν, ἐμπνεύσεως, ἔχουν ἐπωδὸ («ἦν πᾶσαι αἱ δυνάμεις...»), ὅπως συνηθίζει ὁ Κοσμᾶς, καὶ λεξιλόγιο ποὺ ταιριάζει στὸν κάλαμό του. Παρατονισμοὶ ἐπίσης ὑπάρχουν καὶ σὲ ἄλλα τροπάρια τοῦ ἴδιου κανόνος. Ἐξ ἄλλου εἶναι τόσο λίγο τὸ κείμενο τῶν τεσσάρων αὐτῶν τροπαρίων, ποὺ δὲν εἶναι ἀρκετὸ γιὰ νὰ στηριχθεῖ σ' αὐτὸ μιὰ εἰδικὴ μελέτη γιὰ νὰ διαπιστωθεῖ μὲ ἐσωτερικὰ κριτήρια ἂν εἶναι γνήσια ἔργα τοῦ Κοσμᾶ ἢ νόθα. Φαίνεται ὅμως ὅτι στὰ χειρόγραφα εἶται παραδίδεται ὁ κανὼν, νὰ ἔχει δηλαδὴ δίειρημο μόνον τὴν θ' ὠδή, ὅπως δημοσιεύεται στὰ ἐν χρήσει Μηναῖα.

Οἱ κατὰ καιροὺς ἐρμηνευτὲς τοῦ κανόνος τῆς Ὑψώσεως, ὅπως καὶ οἱ βιογράφοι τοῦ ποιητοῦ Κοσμᾶ, δὲν ἀμφισβητοῦν τὴν γνησιότητα τοῦ δευτέρου εἰρημοῦ καὶ τῶν τριῶν τροπαρίων, ἐπι-

σημαίνουν όμως το άσυνήθιστο του πράγματος και προσπαθούν να το αιτιολογήσουν. Ο καθηγητής κ. Θεοχάρης Δετοράκης στην λαμπρή μελέτη του «Κοσμάς ο Μελωδός, Βίος και έργο» (Θεσσαλονίκη 1979) επισημαίνει δεκαπέντε επώνυμες ή ανώνυμες, εκδεδομένες ή ανέκδοτες, έρμηνοιες του κανόνος αυτού (σελ. 179-180).

Τρεις είναι οι εκδοχές που προβάλλονται για την εξήγηση του πράγματος. Ο Θεόδωρος Πρόδρομος διατυπώνει την γνώμη ότι ο Κοσμάς αναγκάστηκε να προσθέσει τον νέο είρμό και τα τρία τροπάρια για να καλύψει μ' αυτά θέματα που δεν είχαν θιγεί στα προηγούμενα τροπάρια του κανόνος («πολλές έτι χρήσεις και υποθέσεις έχούσας εις τον σταυρόν και αυτές την αναφοράν αγράφους αυτώ περιλειμμένας έώρα, μη ανεχόμενος μηδέ ταύτας ζημωθηναι, ήναγκάστη την ενάτην διπλώσαι ώδήν... ίν' άμα μιν και την Θεομήτο-

ρα μέλψη διπλαίς ταίς μολπαίς, άμα δέ και τοίς σταυρικοίς έμπλατυνθη διηγήμασιν»). Αυτό πάντως δεν είναι ακριβές, γιατί στα ίδια θέματα που αναπτύσσονται στα τέσσερα αυτά τροπάρια υπάρχουν ήδη αναφορές σε προηγούμενα τροπάρια του κανόνος. Ένας διογράφος του αγίου, ο πατριάρχης Ιεροσολύμων Ιωάννης Θ' ο Μερκουρόπουλος (1156-1165) αποδίδει τον διπλασιασμό της θ' ώδης σε πρακτική ανάγκη, επειδή κατά την ψαλμωδία της έγινε το άσπασμος του Σταυρού και δεν έπαρκε ο χρόνος («ίνα το μέλος έξαρκή, έως ο λαός τῷ Σταυρῷ αγιάζεται. Ούτως ή προσθήκη των μελισμάτων έγινε»). Άσπασμος όμως του τιμίου

Σταυρού κατά την ψαλμωδία της θ' ώδης δεν μαρτυρείται από τις πηγές. Τέλος ο Ιωάννης Ζωναράς και ο όσιος Νικόδημος ο Άγιορείτης στις έρμηνοιες τους αναφέρονται σ' ένα βίο του Κοσμά, άνωνύμου συγγραφέως, γεμάτον φανταστικά και ανιστόρητα στοιχεία. Ο άνωνυμος συγγραφέας δίνει μια μυθική και άρκετά παιδαριώδη έρμηνεία. Ο Κοσμάς δήθεν άκουσε να ψάλλεται λανθασμένως ο κανόνας του στην Μονήν του τιμίου Προδρόμου της Άντιοχείας. Παρενέθη και διόρθωσε τους ψάλτες, αλλά προκάλεσε την όργη και τις έπιπλήξεις του ήγουμένου. Τότε αναγκάστηκε να αποκαλύψει την ταυτότητά του και για να αποδείξει ότι όντως αυτός είναι ο ποιητής του κανόνος συνέθεσε τον νέο είρμό και τα τρία τροπάρια του δευτέρου μέρους της θ' ώδης. Ο βίος αυτός σώζεται σε χειρόγραφα και δημοσιεύθηκε πριν έκατό περίπου χρόνια από

τον Α. Παπαδόπουλο-Κεραμέα στην Πετρούπολη («Ανάλεκτα Ιεροσολυμιτικής Σταχυολογίας», τ. Δ', σελ. 271-302). Η ύπαρξη τριών διαφορετικών έρμηνοιών, απ' τις όποιες καμιά δεν είναι ικανοποιητική, δείχνει ότι κανείς πραγματικά δεν γνώριζε την αίτια ύπάρξεως διπλής ενάτης ώδης στον παρόντα κανόνα. Για άγνωστο λόγο ο Κοσμάς έκανε δίειρμο την θ' ώδή. Ίσως και χωρίς λόγο, κινούμενος από μια φιλοπαίγμονα διάθεση. Το ίδιο ισχύει και στην υπόθεση ότι τα τέσσερα τροπάρια είναι έργο άλλου μεταγενέστερου ποιητού. Αυτό όμως μάλλον είναι άπιθανο.

(Συνεχίζεται)

Τριθέκτη καὶ Κοντάκιον τῶν Χριστουγέννων

Τοῦ Καθηγ. κ. Γρ. Θ. Στάθη

α. *Τὰ δύο Βυζαντινὰ Τυπικά: Κοσμικὸ καὶ Μοναχικὸ*

Εἶναι, ἴσως, γνωστὸ σὲ πολλοὺς φιλακόλουθους ὅτι κατὰ τὴν μέση βυζαντινὴ περίοδο οἱ ἱερῆς Ἀκολουθίες τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ νυχθημέρου τελοῦνταν κατὰ δύο παράλληλα Τυπικά: τὸ Κοσμικὸ, γιὰ τὶς ἐκκλησίες τοῦ κόσμου, τὶς ἐνορίες, καὶ τὸ Μοναστικὸ Τυπικὸ, γιὰ τοὺς μοναστηριακοὺς ναοὺς, τὰ μετόχια τῶν μοναστηριῶν καὶ τοὺς μοναχοὺς. Καὶ τὰ δύο Τυπικά, Κοσμικὸ καὶ Μοναστικὸ, ἔχουν θετὴ πατρίδα τὴν Κωνσταντινούπολη, ὅπου δέχτηκαν εὐεργετικῆς ἐπιδράσεις, ἐπεξεργάστηκαν καὶ ἀναπτύχθηκαν σὲ πλήρη καὶ τέλεια μορφή. Τὸ Κοσμικὸ ἢ Ἐνοριακὸ Τυπικὸ ἔχει τόπο προελεύσεως τὴν Ἀντιόχεια· τὸ Μοναστικὸ ἢ Μοναχικὸ Τυπικὸ σώζει τὴν ἱεροσολυμιτικὴ παράδοση καὶ μάλιστα τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Σάββα τῆς Παλαιστίνης.

Μετὰ τὸν θρίαμβο τῆς Ὁρθοδοξίας κατὰ τὶς εἰκονομαχικῆς ἔριδες, μὲ τὴν Ζ΄ Οἰκουμενικὴ Σύνοδο τὸ ἔτος 787 καὶ τελικὰ μετὰ τὴν Σύνοδο τοῦ 843, καὶ μὲ ἐπίκεντρο τὴν μονὴ τοῦ Στουδίου στὴν Κωνσταντινούπολη, οἱ Ἀκολουθίες τοῦ Μοναστικοῦ Τυπικοῦ ἐμπλουτίστηκαν μὲ νέα ὕμνογραφήματα καὶ ἄρχισαν νὰ διαδίδονται καὶ ἔξω ἀπ' τὰ μοναστήρια, στοὺς ἐνοριακοὺς ναοὺς τῶν πόλεων, καὶ σιγὰ σιγὰ νὰ ἐπιβάλλονται ἔναντι τῶν Ἀκολουθιῶν τοῦ Κοσμικοῦ Τυπικοῦ. Ἡ κατάλυση τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἀπ' τοὺς Φράγκους τὸ 1204 πρῶτα, καὶ ἡ τουρκικὴ κατάκτηση ἀργότερα, ὑπῆρξαν καταλυτικῆς καὶ γιὰ τὶς Ἀκολουθίες τοῦ Κοσμικοῦ Τυπικοῦ. Σήμερα, ἀπ' τὶς ἀρχῆς τοῦ ἰγ' αἰῶνα καὶ δῶθε ἀκολουθοῦμε ὅλοι οἱ ὀρθόδοξοι, ἑλλη-

νόγλωσσοι καὶ παντογλωσσοι ἄλλοι, τὸ Μοναστηριακὸ Τυπικὸ, καὶ στὰ μοναστήρια καὶ στὶς ἐνορίες τοῦ κόσμου, μὲ κάποιες βέβαια διαφορῆς, πού ἐγκαινιῶνται κυρίως σὲ παραλείψεις καὶ συντμήσεις καὶ κολοβώσεις τῶν Ἀκολουθιῶν στοὺς ναοὺς ἔξω ἀπ' τὰ μοναστήρια.

Τὸ Βυζαντινὸ Κοσμικὸ Τυπικὸ εἶχε δυὸ βασικὰς Ἀκολουθίες, τὸν Ἑσπερινὸ καὶ τὸν Ὁρθρο· καὶ γιὰ τὴν Μ. Τεσσαρακοστὴ ἄλλες δυὸ, τὴν *Τριθέκτη* γιὰ τὶς μεσημβρινῆς ὥρες καὶ τὴν *Παννυχίδα* γιὰ τὰ μεσάνυχτα. Τὸ διάγραμμα ὅμως τελέσεως τῶν δυὸ κοινῶν Ἀκολουθιῶν, Ἑσπερινοῦ καὶ Ὁρθρου, κατὰ τὰ δύο Τυπικά, εἶναι ἐντελῶς διαφορετικὸ. Τὸ Κοσμικὸ Τυπικὸ περιλαμβάνει μονάχα ψαλμοὺς, κατανεμημένους σὲ ομάδες ἢ ἐνότητες Ἀντιφώνων, καὶ φυσικὰ συναπτῆς δεήσεις καὶ εὐχῆς· ἐνῶ τὸ Μοναστικὸ Τυπικὸ προβλέπει πολλὰ καὶ ποικίλα τροπάρια, συμπλεκόμενα μὲ τοὺς ψαλμοὺς, γιὰ τὶς ἀγόμενες κάθε μέρα ἐορτές.

Τὴν βέβαιη πληροφορία ὅτι τελοῦνταν τότε, στὶς ἀρχῆς τοῦ ἰγ' αἰῶνος, καὶ στὴν «περιώνυμο μητρόπολη τῶν Ἀθηνῶν» οἱ ἀσματικῆς ἀκολουθίες, ἄρα καὶ ἡ *Τριθέκτη*, μᾶς τὴν παρέχει ὁ σύγχρονος τοῦ μητροπολίτου Ἀθηνῶν Μιχαὴλ Χωνιάτη Δημήτριος Χωματηνός, ἀρχιεπίσκοπος Ἀχρίδος (1217-1231): «*Δύο καταστάσεις τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀκολουθίαν ἐν προσευχαῖς καὶ ὕμνοις καὶ πνευματικαῖς ὠδαῖς περιέχουσι καὶ ρυθμίζουσι μία μὲν ἢ καὶ τελεωτέρα, ἢ κατ' ἐξοχὴν λεγομένη ἀσματικὴ ἥτις οὐδὲ ἐφηπλωμένη, ἀλλ' ἐν τόποις περιγεγραμμένη τυγχάνει εὐαριθμήτοις, οὓς καὶ ἡμεῖς οἶδαμεν, ἤγουν τῆ μεγάλης ἐκκλησίας τῆς εὐδαίμονος Κωνσταντινου-*

πόλεως, τῆ περικλύτω μητροπόλει Θεσσαλονίκης καὶ τῆ περιωνύμω μητροπόλει τῶν Ἀθηνῶν». [Βλ. «Ἐρωτήσεις τοῦ ἀγιωτάτου μητροπολίτου Δυρραχίου κυροῦ Κωνσταντίνου τοῦ Καβάσιλα» σὲ Pitra *Analecta VI, Juris Ecclesiastici Graecorum*, Rome 1891, 619-622].

*

Ὅλο αὐτὸ τὸ προηγούμενο κείμενο ἀποτελεῖ παράθεμα ἀπ' τὸ Προλόγισμα τοῦ γράφοντος στὴν πρόσφατη ἔκδοση τῆς Ἀσματικῆς Ἀκολουθίας Παννυχίς, ἔκδοση τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας, μὲ τὴν ὁποία ἐπιχειρεῖται μιὰ ἐπαναγωγή τῆς θείας λατρείας στὸ «ἀρχαῖον κάλλος», ἢ, μὲ ἄλλα λόγια, μιὰ ἐπανεκτίμησις τῆς σημερινῆ ζωσῆς λογικῆς λατρείας τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας παλαιότερων λατρευτικῶν τύπων καὶ μορφῶν. Καὶ εἶναι βέβαιο ὅτι στίς λησμονημένες αὐτὲς ἀκολουθίες τοῦ Ἐνοριακοῦ Τυπικοῦ σώζονται κάποια βασικά στοιχεία ἀπλότητος καὶ λιτότητος ποὺ συμβάλλουν στὴν εὐκόλη παρακολούθησι καὶ στὴν θεμιτὴ συμπαλμώδησι τῶν ἐπαναλαμβανόμενων ἐφυμνίων τροπαρίων ἀπ' τὸ χριστεπώνυμο πλήρωμα. Καὶ ἔτσι, κατὰ τὸν Μ. Βασίλειο «νεαροποιεῖται αὐτῆς [τῆς ψυχῆς τῶν πιστῶν] ἡ ἐπιθυμία καὶ ἀνακαινίζεται τὸ νηφάλιον» («Ὅροι κατὰ πλάτος», PG 31, 1016).

Ὁ ἐπιφανὴς λειτουργιολόγος καθηγητὴς Ἰωάννης Φουντούλης εἶναι ὁ ἐπισημότερος ἐρευνητὴς ποὺ ἀσχολήθηκε συστηματικὰ μὲ τίς διάφορες παλαιῆς ἀκολουθίες, καὶ μὲ τίς τέσσερις ἀκολουθίες τοῦ Κοσμικοῦ ἢ Ἐνοριακοῦ Τυπικοῦ, καὶ ἐγκαινίασε τὴν γνωστὴ καὶ χρησιμώτατη σειρά *Κείμενα Λειτουργικῆς* μὲ πρώτη τὴν ἀκολουθία «Τριθέκτη».

β. Δομὴ τῆς Ἀσματικῆς Ἀκολουθίας Τριθέκτης.

Ἡ Τριθέκτη, λοιπόν, Μεσημβρινὴ Ἀσματικὴ Ἀκολουθία τοῦ Βυζαντινοῦ Κοσμικοῦ Τυπικοῦ, σύγκειται ἀπὸ τρεῖς ἐνότητες ἢ ομάδες Ἀντιφώνων, δηλαδὴ συναπτῶν δεήσεων - εὐχῶν - καὶ ψαλμῶν, στοὺς ἀπαγγελλλόμενους στίχους τῶν ὁποίων ψαλμῶν ἀντιφωνοῦνται ψαλλόμενα τὰ ὑποψάλματα ἢ ἐφύμνια τροπάρια. Ἀκολουθεῖ τὸ τροπάριο τῆς προφητείας, τὸ πρῶτο προκείμενο, τὸ ἀνάγνωσμα τῆς προφητείας, τὸ δεύτερο προκείμενο, τὰ Κατηχούμενα καὶ τὰ Διπλοκατη-

χούμενα, ἡ ἐκτενὴς Δέησις καὶ οἱ εὐχὲς τῆς ἀπολύσεως καὶ τῆς κεφαλοκλισίας. Τὰ ἐφύμνια τροπάρια τῶν τριῶν Ἀντιφώνων εἶναι: α) *Ταῖς προσβείαις τῆς Θεοτόκου, σῶτερ, σῶσον ἡμᾶς - β) Σῶσον ἡμᾶς, Υἱὲ Θεοῦ, ψάλλοντάς σοι Ἀλληλούια - καὶ γ) τὸ διπλὸ Ἀλληλούια, ἀλληλούια*. Προβλέπεται εἰσόδευσι ἀπ' τὸ ἱερὸ Βῆμα στὸν σωλέα κατὰ τὴν ψαλμώδησι τοῦ Γ' Ἀντιφώνου. Τὸ τροπάριο τῆς προφητείας ἐπέχει θέσις Τρισαγίου ὕμνου, μὲ τὴν τρισὴ ψαλμώδησι του καὶ μὲ τὴν μικρὴ δοξολογία *Δόξα Πατρὶ - Καὶ νῦν καὶ αἰεὶ* καὶ τὴν «περισσὴ», δηλαδὴ ἐπανάληψι τοῦ τροπαρίου σὲ ἐπιτηδευμένο μέλος. Τὰ Κατηχούμενα καὶ Διπλοκατηχούμενα καὶ οἱ δεήσεις ὑπὲρ τῶν πιστῶν εἶναι ἀρχαῖκά στοιχεία τῆς ἀκολουθίας καὶ θέλουσι νὰ ὑπενθυμίζουσι τὴν ἐτοιμασίαν τῶν πρὸς τὸ φῶτισμα εὐτρεπιζομένων ἀδελφῶν, κατὰ τὴν περίοδο κυρίως τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, γὰρ τὸ βάπτισμά τους κατὰ τὴν λαμπροφόρο Κυριακὴ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ ἡμῶν Χριστοῦ. Ἡ ἐκτενὴς Δέησις συμπληρώνει τὴν ἀκολουθία, ἡ ὁποία κατακλείεται μὲ τίς εὐχὲς τῆς ἀπολύσεως καὶ τῆς κεφαλοκλισίας. Ἡ Ἀκολουθία ἀρχίζει μὲ τὴν τριαδικὴ δοξολογία «*Εὐλογημένη ἡ βασιλεία τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος*» καὶ τελειώνει μὲ τὸ εἰρηνικὸ κάλεσμα «*Ἐν εἰρήνῃ προέλθωμεν*». Τὸ γνωστὸ μας «*Δι' εὐχῶν τῶν ἁγίων Πατέρων ἡμῶν...*» εἶναι τοῦ Μοναστικοῦ Τυπικοῦ, τὸ ὁποῖο ἀκολουθοῦμε σήμερα, ὅπως προαναφέρθηκε.

ΓΡ. Θ. ΣΤΑΘΗ

ΠΑΝΝΥΧΙΣ

ἤτοι

Νυκτερινὴ Ἀσματικὴ Ἀκολουθία
κατὰ τὸ Βυζαντινὸν Κοσμικὸν Τυπικὸν
τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας Ἁγίας Σοφίας

ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗ ΔΙΑΚΟΝΙΑ

ΑΘΗΝΑ 1999

Θεωρώντας την δομή της ακολουθίας εύκολα διαπιστώνουμε ότι θυμίζει την δομή της Λειτουργίας, μέχρι το τμήμα των βιβλικών αναγνωσμάτων και ότι έχει προφανή συγγένεια, ως προς τον σκοπό, με την μοναχική ακολουθία των Τυπικῶν, γιατί και εκείνη έγινε «εἰς τύπον» τῆς θείας εὐχαριστίας. Καί πρέπει νὰ λεχθῆ ἐδῶ ὅτι τὰ δύο Ἀντίφωνα τῆς Λειτουργίας, με τὰ ἐφύμνια τροπάρια *Ταῖς πρεσβείαις τῆς Θεοτόκου - Σῶσον ἡμᾶς Υἱὲ Θεοῦ*, εἶναι δάνεια ἀπ' τὶς Ἀσματικὲς Ἀκολουθίες τοῦ Ἐνοριακοῦ ἢ Κοσμικοῦ Τυπικοῦ, γιὰ νὰ ἔχουμε ἓνα σημεῖο ἀναφορᾶς, πῶς, δηλαδή, καὶ σήμερα μπορούμε νὰ προσφεύγουμε σὲ πρόσφορα λειτουργικὰ στοιχεῖα ἀπ' τὸν καταστάφυλλο ἀμπελῶνα τῆς παραδόσεώς μας.

γ. *Τάξις καὶ παρεμβολὴ τοῦ Κοντακίου τῶν Χριστουγέννων*

Τὸ περασμένο καλοκαίρι, καὶ συγκεκριμένα τὸ δεύτερο δεκαπενθήμερο τοῦ Ἰουλίου, ζώντας

μιὰ συγκινησιακὴ φόρτιση ἀπ' τὸν θάνατο τῆς μάνας μου Μαρίας, καὶ ἔχοντας στὸ νοῦ μου ἓνα παλαιὸ ὄνειρο, ἀσχολήθηκα μετὰ τὴν ψαλτικὴ ἀποκατάσταση, στὴν οὐσία ὀλοκληρωτικὴ μελοποίηση τῆς ἀσματικῆς ἀκολουθίας *Τριθέκτης*, ὅπως ἔκαμα καὶ μετὰ τὴν *Παννυχίδα* πρὶν ἀπὸ ἕξι χρόνια. Τὸ ὄνειρο δὲν ἦταν αὐτὸ ἦταν ἢ ἐπαναφορὰ στὴ ζωσα λατρεία τοῦ περιφήμου Κοντακίου εἰς τὴν Χριστοῦ γέννησιν, ποῦ φέρει ἀκροστοιχίδα «τοῦ ταπεινοῦ Ρωμανοῦ ὕμνος», δηλαδή τὸ κοντάκιον ἢ κουκούλιον ἢ προσόμιον *Ἡ παρθένος σήμερον τὸν ὑπερούσιον τίκτει*, με τοὺς εἰκοσιτέσσερις οἴκους, ἀπ' τοὺς ὁποίους σήμερα εἶναι γνωστὸς μόνον ὁ πρῶτος *Τὴν Ἐδέμ Βηθλεὲμ ἤνοιξε, δεῦτε ἴδωμεν*. Μετὰ ἀσχολοῦσε πολὺ, πολὺν καιρὸ, τὸ θέμα ποιὰ ἀκολουθία θὰ ἦταν ἀρμοδιότερη νὰ πλαισιώσῃ τὸ κοντάκιο καὶ ποιὰ προεόρτια μέρα θὰ ἦταν ἢ καταλληλότερη. Ὁ Θεὸς εὐδόκησε καὶ φώτισε τὸν νοῦ μου νὰ προκρίνω ἀντὶ ἄλλης ἀκολουθίας, δηλαδή Ἑσπερινοῦ ἢ Ὁρθρου ἢ κυρίως τοῦ Μικροῦ Ἀποδείπνου – κατὰ τὶς δυνατὲς τυπικὲς ὑπαγορεύσεις καὶ γιὰ τὸν Ἀκάθιστο Ὑμνο, τὴν Ἀσματικὴ Ἀκολουθία *Τριθέκτη*.

Ἐνα ἄλλο στοιχεῖο ποῦ δοθήθηκε σ' αὐτὴν τὴν προτίμησιν ἦταν οἱ ἐξίσου λησμονημέναι προεόρτιες καταβασίαι τῶν Χριστουγέννων, καὶ μάλιστα σὲ ἰαμβικὰ μέτρα, ποίημα ἀνωνύμως φερόμενον ἀπ' τὸν ἰά αἰῶνα, *Χριστὸς ἐν πόλει Βηθλεὲμ βρεφουργεῖται*. Οἱ εἰρμοὶ αὐτοὶ εἶναι μελοποιημένοι ἀπ' τὸν περίφημο μελουργὸ Πέτρο Μπερεκέτη, στὶς ἀρχὲς τοῦ ἰη' αἰῶνος καὶ ἐξηγημένοι στὴν ἀναλυτικὴ σημειογραφία ἀπ' τὸν Γρηγόριο Πρωτοψάλτη († Δεκέμβριος 1821). Ἔτσι σώζονται καὶ κερδίζονται ἐπαναφερόμενα στὴν λατρευτικὴ πράξιν, τρία λαμπρὰ καὶ ἔξοχα λειτουργικὰ καὶ ὕμνογραφικὰ κείμενα: ἢ *Τριθέκτη* ὡς πλήρης ἀκολουθία, οἱ προεόρτιες *Καταβασίαι* καὶ τὸ *Κοντάκιο τῶν Χριστουγέννων*, ποίημα τοῦ Ρω-

ΙΔΡΤΜΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΜΟΥΣΙΚΟΛΟΓΙΑΣ

«ΔΕΥΤΕ ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΙ ΛΑΟΙ»

«COME YE PEOPLE, BEARERS OF CHRIST»

ἐκδότης: Γ.ρ. Θ. Στάθης

Ψάλλει ὁ Χορὸς Ψαλτῶν

«Οἱ Μαῖστορες τῆς Ψαλτικῆς Τέχνης»

Leader: Gregorios Stathis

μανοῦ τοῦ μελωδοῦ. Ἀπέμενε ἓνα ψαλτικὸ κενό· ἢ μελοποίηση τοῦ προοιμίου τοῦ κοντακίου *Ἡ παρθένος σήμερον*, καὶ τοῦ ἐφύμνιου ἢ ἀνακλωμένου *Παιδίον νέον ὁ πρό αἰώνων Θεός*. Κατὰ τὴν χάρι μὲ τὴν ὁποία μὲ ἐπιδαφιλεύει ὁ Θεός, καὶ τὸ ὁμολογῶ καὶ τὸ κηρύττω, μελοποίησα σὲ ἀργὸ κοντακαριακὸ μέλος καὶ γιὰ δίχρονη ψαλμῶδηση τὸ κοντάκιο, μιμούμενος τοὺς παλαιοὺς βυζαντινοὺς καὶ μεταβυζαντινοὺς μελουργοὺς, «καὶ οὐκ αἰσχύνομαι εἰ μὴ καὶ σεμνύνομαι» κατὰ πῶς λέγει καὶ ὁ Μανουὴλ Χρυσάφης, καθὼς καὶ τὸ ἐφύμνιο κατὰ πέντε ἔξι διαφοροτικὰ μέλη.

Ἡ κατάλληλη θέση παρεμβολῆς τοῦ κοντακίου στὴν ἀκολουθία τῆς *Τριθέκτης* εἶναι ἀμέσως μετὰ τὰ Κατηχούμενα καὶ Διπλοκατηχούμενα καὶ τὶς δεήσεις ὑπὲρ τῶν πιστῶν. Θὰ ἀκολουθεῖ ἡ ἐκτενὴς Δέησις καὶ ἡ ἀπόλυσις. Ἐπρεπε ὅμως νὰ προβῶ καὶ σὲ δυὸ ἐνέργειες προσαρμογῆς τῆς ἀκολουθίας *Τριθέκτης* γιὰ τὸ νέο ἐορτολογικὸ περιεχόμενο, τὸ ὁποῖο θὰ ὑπηρετεῖ δηλαδὴ τὴν προετοιμασία γιὰ τὴν ἐορτὴ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως. Ἡ *Τριθέκτη* εἶναι γνωστὴ ὡς ἀκολουθία τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς. Τὸ ἓνα στοιχεῖο εἶναι τὰ κινητὰ μέρη τῆς ἀκολουθίας γιὰ τὴν κάθε μέρα τῆς ἐβδομάδος, ὅπως σώζονται ἀκόμα στὸ βιβλίον Τριῶδιο μετὰ τὴν ἀκολουθία τοῦ ὁρθρου τῆς κάθε νηστειῆς μου ἡμέρας μὲ τὴν ἀναγραφή «εἰς τὴν Τριθέκτην», καὶ τέτοια εἶναι τὸ τροπάριο τῆς Προφητείας, ἢ ἴδια ἡ προφητεία καὶ τὰ δύο προκείμενα. Ἡ προσαρμογὴ ἐδῶ ἦταν ὄχι μόνο εὐκόλη καὶ ἀνάδουνη, ἀλλὰ καὶ ἐπιβεβλημένη. Τὸ ἄλλο στοιχεῖο εἶναι οἱ τρεῖς ψαλμοὶ τῶν Ἀντιφώνων. Στὴν παραδεδομένη μορφή οἱ ψαλμοὶ εἶναι μεσσιανικοὶ γιὰ τὸ πάθος καὶ τὴν ἀνάστασι τοῦ Κυρίου. Ἐδῶ ἐπιλέχτηκαν ψαλμοί, μεσσιανικοί, πάλι, ἀλλὰ γιὰ τὴν γέννησι τοῦ Χριστοῦ, πού ἀπαντοῦν ἄλλωστε καὶ στίς ἀκολουθίας τῶν Μεγάλων Ὁρῶν τῶν Χριστουγέννων. Ἡ ἐπιλογὴ αὐτὴ ἀποτελεῖ ἓνα τόλμημα, τὸ ὁποῖο ὅμως δὲν παραβιάζει οὔτε κατὰ λίγο τὴν δομὴ καὶ μορφή τῆς ἀκολουθίας. Τὸ τόλμημα αὐτὸ τὸ κανονάρχησε ἢ παράλληλη περίπτωσι τῆς ἐτοιμασίας τῶν πιστῶν καὶ τῶν πρὸς τὸ φῶσιμα εὐτρεπιζομένων καθ' ὅλη τὴν τεσσαρακονθήμερη περίοδο νηστειάς, καὶ στίς

δυὸ περιπτώσεις, εἴτε γιὰ τὴν ἐορτὴ τοῦ Πάσχα εἴτε γιὰ τὴν ἐορτὴ τῶν Χριστουγέννων καὶ τῶν Θεοφανείων, ὅποτε ἔχουμε πάλι δάπτισμα καὶ φῶσιμα. Κοινὴ εἶναι καὶ ἡ ἔννοια τῶν ἐορτῶν λαμπρὴ καὶ λαμπροφόρα ἡμέρα τῆς ἀναστάσεως - φῶτα καὶ δάπτισις ἢ ἐορτὴ τῶν Θεοφανείων, πού μέχρι τὰ μέσα τοῦ δ' αἰῶνος τελοῦνταν ὡς μία ἐορτὴ μὲ τὰ Χριστούγεννα.

δ. *Τέλεση ἐφέτος σὲ «παγκόσμια πρώτη», τὴν 17 Δεκεμβρίου 1999*

Ὡς καταλληλότερη μέρα τελέσεως τῆς διπλῆς αὐτῆς ἀκολουθίας προκρίνεται ἡ Παρασκευὴ τῆς προτεραίας ἐβδομάδος τῆς ἐορτῆς τῶν Χριστουγέννων, κατὰ τὸν τύπο τῆς ἀκολουθίας τῶν Χαιρετισμῶν τῆς Θεοτόκου καὶ τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου. Ἐφέτος ἡ Παρασκευὴ αὐτὴ εἶναι ἡ 17η Δεκεμβρίου, καὶ ὕστερα ἀπὸ συνεννόησι μὲ τὸν Μακαριώτατο Ἀρχιεπίσκοπο Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Χριστόδουλο, ὁ ὁποῖος μὲ ἐνθουσιασμὸ ἀποδέχτηκε, ὡς ῥέκτης καὶ φιλακόλουθος ἱεράρχης, τὴν εἰσήγησή μου αὐτὴ, θὰ τελεσθῆ στὸν ἱερό ναὸ τῆς Ἁγίας Εἰρήνης ὁδοῦ Αἰόλου τῶν Ἀθηνῶν, **γιὰ πρώτη φορὰ κατὰ τὰ μεταβυζαντινὰ χρόνια** ἢ ἀκολουθία *Τριθέκτη* καὶ θὰ ἀκουσθοῦν κατὰ ἐκφωνητικὴ ἀπαγγελία τουλάχιστον δέκα ἀπ' τοὺς εἰκοσιτέσσερις οἴκους τοῦ *Κοντακίου τῶν Χριστουγέννων*, οἱ περιέχοντες διαλόγους τῆς Θεοτόκου μὲ τοὺς Μάγους καὶ μονολόγους τῆς Θεοτόκου ἀπευθυνομένους στὸ δρέφος Χριστό.

Ἡ τέλεσι τοῦ λατρευτικοῦ αὐτοῦ γεγονότος ὁργανώνεται σὲ συνεργασία τοῦ Ἐθνικοῦ καὶ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, μὲ πρωτοβουλία τοῦ Τμήματος Μουσικῶν Σπουδῶν, καὶ τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν καὶ προσφέρεται στὴν Πανεπιστημιακὴ Κοινότητα καὶ ὅλους τοὺς φιλακόλουθους, ὡς μία καλὴ εὐκαιρία γιὰ περισυλλογὴ καὶ προσευχὴ καὶ προετοιμασία τοῦ ἐορτασμοῦ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως, καὶ μάλιστα ἐφέτος, ὡς ἀφιέρωμα στὴν 2000στὴ γενέθλια ἐπέτειο τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, τοῦ Ἐμμανουὴλ, δηλαδὴ «μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός». Αὐτῶ ἡ δόξα εἰς γενεὰν καὶ γενεάν, νῦν καὶ ἀεὶ.

Η ΔΟΚΙΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΑΛΙΟΣΑ

ΤΟΥ ΑΓΑΠΗΜΕΝΟΥ ΜΑΘΗΤΗ ΤΟΥ ΣΤΑΡΕΤΣ ΖΩΣΙΜΑ

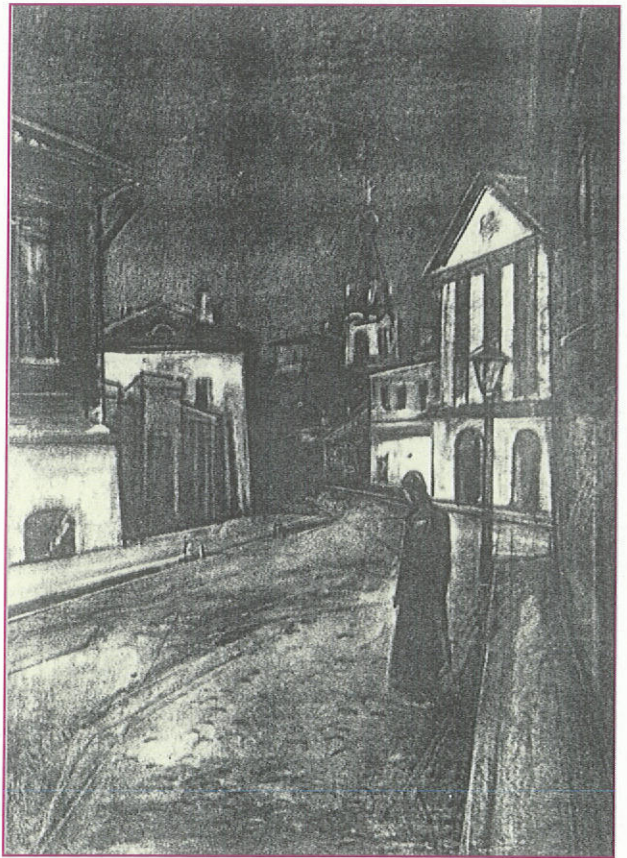
Του Καθηγ. κ. Μιχ. Μακράκη

Η μεταστροφή του μεγάλου άμαρτωλού Μιχαήλ μετά την εξομολόγησή του στον στάρετς Ζωσιμά που είδαμε στο προηγούμενο τεύχος, καθώς και η μεταστροφή του ίδιου του στάρετς, όταν ήταν ακόμα αξιωματούχος, έχοντας τότε τ' όνομα Ζηνόβιος, και του μεγαλύτερου του αδελφού, του Μαρκέλλου, που είδαμε επίσης σε άλλα, παλαιότερα τεύχη, περιγράφονται, όπως αναφέραμε ήδη, στο έκτο βιβλίο του τελευταίου έργου του Ντοστογιέφσκι. Ένα βιβλίο που βασίζεται στις «Βιογραφικές πληροφορίες» του στάρετς Ζωσιμά, όπως τις κατέγραψε ο αγαπημένος του μαθητής Άλιόσα. Στο άμεσα επόμενο βιβλίο, σ' ένα κεφάλαιο με τίτλο «Η Κανὰ της Γαλιλαίας» ακολουθεί και η περίπτωση του Άλιόσα, όπως την αφηγείται ο ίδιος ο συγγραφέας στους *Αδελφούς Καραμάζοφ* (Μέρ. Γ', βιβλ. VII, κέφ. 4).

Ο Άλιόσα, ο νεότερος Καραμάζοφ και κεντρικός ήρωας του παραπάνω έργου, ήταν μόλις δεκαεπτά χρόνων όταν γνώρισε για πρώτη φορά τον στάρετς Ζωσιμά. Τον πρώην Ζηνόβιο, δηλαδή, που με άφορη μιὰ μονομαχία είχε αποτραβηχτεί, όπως ξέρουμε, ύστερ' από μιὰ έκλυτη ζωή, στο μοναστήρι. Εκεί όπου πήγε να τον βρει άργότερα ο νεαρός Άλιόσα μένοντας μαζί του ως δόκιμος μοναχός, στο ίδιο κελί, για ν' αφοσιωθεί σ' αυτόν ως δάσκαλο και πνευματικό του πατέρα. Ώσπου ο λατρευτός του δάσκαλος, ο οποίος έφτασε να γίνει άγιος, πέθανε μιὰ μέρα κι αυτός, όπως κάθε θνητός. Έτσι που να κείτεται τώρα νεκρός στο φέρετρό του. Ώστόσο, με τον αγαπημένο στάρετς του Άλιόσα συνέβη κάτι τὸ έντελῶς αντίθετο ἀπ' ὅτι θὰ περίμενε ὁ ίδιος, ἀλλὰ και ὅλος ἐκεῖνος ὁ κόσμος που εἶχε συγκεντρωθεῖ γύρω ἀπὸ τὴ σορὸ. Ἐνῶ δηλαδὴ ὅλοι τους πίστευαν, γι' αὐτὸ και εἶχαν φέρει μαζί τους ἕνα πλῆθος ἀρρώστων, νὰ κάνει τὸ νεκρὸ σῶμα του θαυματουργικὲς θεραπείες, ἄρχισε ξαφνικὰ ν' ἀναδύεται, ἀντὶ γιὰ εὐωδία, μιὰ δυσάρεστη ὀσμή ἀπὸ τὴν ἀποσύνθεση. Αὐτὸ βέβαια ἦταν μεγάλο σκάνδαλο γιὰ ὅλους, και ἰδιαίτερα γιὰ τὸν Ἄλιόσα, που γι' αὐτὸ κι ἐγκατέλειψε τὸ μοναστήρι με ἀνάκατα συναισθήματα μέσα του.

Μετά την περιπλάνησή του ὅμως στὴν πόλη και τὴν ἐπίσκεψή του στὸ σπίτι τῆς Γρούσενκα, τῆς ἐρω-

μένης του ἀδελφοῦ του Ντιμίτρι, γύρισε πάλι πίσω τὸ βράδυ. Τράβηξε κατευθεῖαν στὸ κελὶ του στάρετς, ὅπου βρισκόταν τὸ φέρετρό του. «Ξανάβλεπε μπροστά του [αὐτὸ] τὸ φέρετρο που εἶχε μέσα του τὸν πολυαγαπημένο του νεκρὸ, ἀλλὰ ἡ καρδιά του δὲν ἐκλαιγε πιά, δὲν σπάρραζε ἀπὸ πόνο, ὅπως τὸ πρωί. Καθὼς μπῆκε στὸ κελί, γονάτισε μπροστὰ στὴ σορὸ σὰν νὰ γονάτιζε μπροστὰ σὲ βωμό, ἀλλὰ στὴ σκέψη και στὴν καρδιά του ἔλαμπε ἡ χαρὰ, μιὰ βαθιὰ χαρὰ». Ὁ πάτερ Παῖσιος ἦταν ἐκεῖ κοντά, δίπλα στὸ φέρετρο, και διάβαζε ὀλομόναχος ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιο:

Μετά τὸ θάνατο του λατρευτοῦ του δασκάλου, τοῦ στάρετς Ζωσιμά, σκανδαλισμένος ὁ Ἄλιόσα ἀπὸ τὴ δυσάρεστη ὀσμή που ἀνέδιδε τὸ σῶμα τοῦ νεκροῦ, ἀντὶ γιὰ τὴν εὐωδία που περίμενε, ἔφυγε με ἀνάκατα τὰ συναισθήματα ἀπὸ τὸ μοναστήρι, γιὰ νὰ περιπλανηθεῖ γεμάτος ἀπογοήτευση στὴν πόλη.

«Και τῆ ἡμέρα τῆ τρίτῃ γάμος ἐγένετο ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας...».

Ὡσπου, κάποια στιγμή, κατάκοπος ἀπὸ τὴν περιπλάνησή του ὁλόκληρη μέρα στὴν πόλη, ἀποκοιμήθηκε. Καὶ τότε εἶδε στὸν ὕπνο του πολλοὺς καλεσμένους σὲ γάμο νὰ κάθονται μπροστὰ σ' ἕνα μεγάλο τραπέζι μαζί μὲ τὸ Χριστό. Ἀνάμεσά τους, «προσκεκλημένοι, κλητὸς κι ἐκλεκτός», ἦταν καὶ ὁ προσφιλὴς του στάρετς ποὺ τὸν καλοῦσε τώρα κοντά του μὲ ἡρεμὴ φωνή: «Ἐλα κι ἐσὺ μαζί μας, ἀγαπημένο μου παιδί... Ἄς διασκεδάσουμε, ἄς πιούμε τὸ νέο κρασί, τὴν καινούργια καὶ μεγάλη χαρά...». Καθὼς ξύπνησε ἀπότομα ὁ Ἀλιόσα, ἔβγαλε μιὰ κραυγή. Συνεπαρμένος ἀπὸ τὸ ὄνειρό του, ἔτρεξε πρὸς τὴν αὐλή. Ἡ δροσερὴ νύχτα ἀγκάλιαζε τὴ γῆ. Τὰ φθινοπωρινὰ λουλούδια εἶχαν ἀποκοιμηθεῖ καὶ θὰ συνέχιζαν τὸν ὕπνο τους στὸν κῆπο τοῦ μοναστηριοῦ ὡς τὴν αὐγή. «Ὁ Ἀλιόσα στάθηκε, κοίταξε ἐκστατικὸς μπροστὰ του καὶ ξαφνικὰ ἔπεσε μὲ τὸ πρόσωπο στὴ γῆ. Δὲν ἔξερε γιατί τὴν ἀγκάλιαζε, δὲν νοιαζόταν νὰ μάθει γιατί τόσο πολὺ λαχταροῦσε νὰ τὴν φιλήσει, νὰ τὴν γεμίσει ὅλη μὲ φιλία, ὅμως τὴν φιλοῦσε ξανά καὶ ξανά, κλαίγοντας μὲ ἀναφιλητά, τὴν πότιζε μὲ τὰ δάκρυά του καὶ ὀρκιζόταν μὲ πάθος νὰ τὴν ἀγαπᾷ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων. «Πότισε τὴ γῆ μὲ τὰ δάκρυα τῆς χαρᾶς σου καὶ ἀγάπα αὐτὰ τὰ δάκρυα».

Ὅταν ἐπέστρεψε στὸ μοναστήρι ὁ Ἀλιόσα, ἔσκυψε καὶ φίλησε τὴ γῆ μὲ δάκρυα στὰ μάτια, ὅπως τὸν εἶχε συμβουλευθεῖ ὅσο ἀκόμα ζοῦσε ὁ ἀγαπημένος του στάρετς. Καὶ ἦταν ἡ χαρά του τόσο μεγάλη ποὺ ἔνωσε νὰ σηκώνεται ἀπὸ τὴ γῆ ἀναστημένος σὲ μιὰ νέα ζωὴ.

Τὰ λόγια αὐτὰ τοῦ ἀγαπημένου του στάρετς ἀνηχοῦσαν τώρα στὴν ψυχὴ του».

Ἀπὸ τὴ στιγμή ποὺ ὁ Ἀλιόσα ἔπεσε πάνω στὴ γῆ, ἔνωσε νὰ συντελεῖται μέσα του ἕνα θαῦμα. Ἐνωσε ν' ἀναγεννιέται σὲ μιὰ νέα ζωὴ. Ν' ἀνασταίνεται, νὰ σηκώνεται ἀπὸ τὴ γῆ καινούργιος ἄνθρωπος. «Εἶχε πέσει στὴ γῆ ἀδύναμος ἔφηβος, ἀλλὰ σηκώθηκε ἀπὸ αὐτὴ ἀποφασιστικὸς μαχητὴς γιὰ ὅλη τὴν ὑπόλοιπὴ του ζωὴ». Ἡ πνευματικὴ του αὐτὴ ἀνάσταση ἔγινε ὕστερ' ἀπὸ τὸ σκανδαλισμὸ του γιὰ τὴν ὁσμὴ ἀπὸ τὴν ἀποσύνθεση τοῦ νεκροῦ. Ὑστερ' ἀπὸ τὴν ἀνάσταση τοῦ στάρετς Ζωσιμᾶ ποὺ εἶδε στ' ὄνειρό του. Ὑστερ' ἀπὸ τὸ θαῦμα τῆς Κανᾶ ποὺ ἄκουσε τὸν πατέρα Παῖσιο νὰ διαβάξει ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιο. Περίμενε ὁ Ἀλιόσα, ὅπως καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι, νὰ δεῖ κάποιο θαῦμα μετὰ τὸ θάνατο τοῦ ἀγαπημένου στάρετς. Ὅμως, ἀντὶ γιὰ τὸ θαῦμα, ἔνωσε τὴν ὁσμὴ ἀπὸ τὴν ἀποσύνθεση τοῦ νεκροῦ. Ὡστόσο τὸ θαῦμα ἔγινε τελικὰ. Τὸ θαῦμα τῆς Κανᾶ, τὸ θαῦμα τῆς μεταβολῆς τοῦ νεροῦ σὲ κρασί ποὺ συμβολίζει «τὴν ὄντολογικὴ μετάβαση ἀπὸ τὴ φυσικὴ ζωὴ σὲ ἕνα εἶδος ἀνώτερης ζωῆς», «τὴ μετάβαση ἀπὸ τὸ θάνατο στὴ ζωὴ». Ἐνα θαῦμα ποὺ ἔγινε ἀπὸ τὴν ἀποσύνθεση τοῦ νεκροῦ, ὅπως γίνεται καὶ μὲ τὸν κόκκο τοῦ σιταριοῦ ποὺ μονάχα ὅταν «ἀποθάνῃ πολὺν καρπὸν φέρει», σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ Εὐαγγελίου: «Ἐὰν μὴ ὁ κόκκος τοῦ σίτου πεσῶν εἰς τὴν γῆν ἀποθάνῃ, αὐτὸς μόνος μένει· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ πολὺν καρπὸν φέρει».

Τὰ λόγια αὐτὰ ποὺ ἀποτελοῦν καὶ τὸ motto τοῦ τελευταίου ἔργου τοῦ Ντοστογιέφσκι, τὰ εἶπε ὁ στάρετς, ὅσο ζοῦσε, στὸν Ἀλιόσα, ὅπως τὰ εἶπε ἀργότερα καὶ στὸ μεγάλο ἁμαρτωλὸ Μιχαήλ. Εἶναι τὰ ἴδια τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ ποὺ μ' αὐτὰ χάραξε τὸ δρόμο του, τὸ δρόμο ποὺ ἀκολούθησε καὶ ὁ Ἀλιόσα. Τὸ δρόμο τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τὸ Γολγοθᾶ στὴν Ἀνάσταση. Εἶναι ἀκριβῶς αὐτὸ ποὺ εἶχε πει προφητικὰ στὸν Ἀλιόσα ὁ στάρετς λίγο πρὶν πεθάνει: «Θὰ γνωρίσεις μεγάλη θλίψη καὶ θὰ βρεῖς εὐτυχία μέσα σὲ αὐτὴ τὴ θλίψη. Καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ τελευταία μου ἀναγγελία: Νὰ ζητεῖς τὴν εὐτυχία μέσα ἀπὸ τὴ θλίψη». Μήπως, ἄλλωστε, αὐτὸ δὲν εἶχε συμβεῖ καὶ μὲ τὸν ἴδιο τὸν στάρετς Ζωσιμᾶ ὅπου πέθανε; Ἄν καὶ ὑπέφερε πολὺ, κοίταξε γύρω του μ' ἕνα χαμόγελο ὅλους ποὺ εἶχαν συγκεντρωθεῖ τὸ τελευταῖο βράδυ στὸ κελί του. Κι ἀφοῦ ἄπλωσε τὰ χέρια του καὶ φίλησε τὴ γῆ, αὐτὴ τὴ γῆ ποὺ δίνει ζωὴ στὸν κόκκο τοῦ σιταριοῦ, παρέδωσε χαρούμενα τὴν ψυχὴ του στὸ Θεό. Ἐκαμε, ἀκριβῶς, ὅτι εἶχε διδάξει καὶ στοὺς ἄλλους, ὅπως καὶ στὸν ἀγαπημένο του μαθητὴ, στὸν Ἀλιόσα.

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΩ, Χριστού δούλοι:

Ἐπὶ σελτοῖς Ὀνομασθηρίοις τοῦ πνευματικοῦ ἡμῶν Πατρὸς καὶ Θεοπειθούς Ἰκέτου, ἀναπέμπουμε τὶς πλέον ἐγκάρδιες τῶν υἱῶν ἐντεῦξεν καὶ προσήσεων πρὸς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Χριστόν, ὑπὲρ τοῦ καλοῦ Ποιμένος, τὸν Ὅποιον Ἐκεῖνος μᾶς ἐχάρισε:

Ἐν πρώτοις μνήσθητι, Κύριε, τοῦ Ἀρχιεπισκόπου καὶ Πατρὸς ἡμῶν Χριστοδούλου, Ὁν χάρισαι ταῖς ἀγίαις Σου Ἐκκλησίαις ἐν εἰρήνῃ σῶον, ἐντυμον, ὑγῆ, μακροημερεύοντα καὶ ὀρθοτομοῦντα τὸν λόγον τῆς Σῆς Ἀληθείας.
— Μακαριώτατε, εἰς ἔτη πολλά!

Ἄξιόν ἐστι!

Ἡ πίστι, ἡ προσμονή, ἡ ἐλπίδα, ἡ δοξολογικὴ διάθεση, ὅλα μαζὶ στερεώνουν τὰ σφυρὰ μικρῶν καὶ μεγάλων, γεννοῦν τὴ θέληση, χαλυδώνουν τὴν καρτερίαν, καταπίνουν τὶς τρεῖς, τέσσερις, πέντε, ἕξι, ἑπτὰ, ὀκτώ, ἐννιά καὶ δέκα ἀκόμη ὥρες «στήν οὐρά». Ἄνδρες καὶ γυναῖκες ὅλων τῶν ἡλικιῶν συναθροίζονται ἐν περάτων τῆς ἐλληνικῆς ἐπικρατείας στὸν περικαλλέστατο ναὸ τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος ὁδοῦ Ἀχαρνῶν ὅπου φυλάσσεται ἡ ἐφέστιος εἰκόνα τοῦ Πρωτάτου. Κάμψη στὰ γόνατα καὶ τοὺς ἀνέγκες ἐνώπιόν της, ἀνάταση στὸ φρόνημα καὶ τὶς ψυχές. Βέβαια καὶ ἡ κόπωση —ὑστερ— ἀπὸ τὴν πολὺωρη ὀρθοστασία— κάνει σὲ ὀρισμένους αἰσθητὴ τὴν παρουσία της... Ὅμως ἡ δεβαιότητα ποὺ ἀπλώνεται μέσα σὲ μᾶς, εἶναι ὅτι εὐχαρίστως —ἅμα τῷ προσκυνήματι— θὰ ξαναπήγαιναν στὸ τέλος τῆς σειρᾶς γιὰ νὰ... ξαναπροσκυνήσουν! Ἡ πίστι σὲ ὅλο τὴν τὸ μεγαλεῖο!...

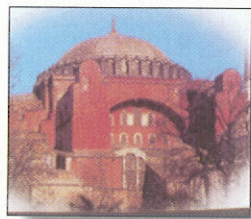
Παρατηρώντας ὅλο αὐτὸ τὸ πλήθος —τὰ πλήθη, πιὸ σωστά— σκεπτήκαμε ὅτι ἴσως θὰ ἦταν εὐστοχο νὰ προταθεῖ, τὸ προσκύνημα νὰ γίνεται ἀπὸ ἀνθρώπους καὶ τῶν δύο φύλων μὲ διάφορα οὐσιαστικὰ προβλήματα υγείας καὶ γυναῖκες, καθὼς ὅλοι αὐτοὶ (κυρίως ὅλες αὐτές) δὲν μποροῦν νὰ ταξιδέψουν στὸ Ἅγιον Ὄρος νὰ προσκυνήσουν ἐπὶ τόπου μὲ ἀπόλυτη τάξη καὶ ἄνεση τὰ διάφορα σκηνώματα.

Καὶ κατὰ ἀκόμα: Καλὸ θὰ εἶναι νὰ διώσουμε ὅλοι, ὅτι ἡ ἀπλή προσκύνηση δὲν σώζει. Σώζει ἡ ἐξομολόγησι, ἡ θ. κοινωνία, ἡ συνειδητὴ χριστιανικὴ ζωὴ.

Ἄξιόν ἐστιν, ἡ προσευχὴ καὶ ἡ προσκύνησις τῆς ἱεροστάτης αὐτῆς εἰκόνας, ὅλων τῶν εἰκόνων καὶ τῶν τιμῶν λειψάνων. Ὑπεράξιον ὅμως καί... «ἐπιβεβλημένον» ἐστὶν ἡ σωτηρία τῆς ψυχῆς, οὐσιαστικά...

Αἰδώς, Εὐρωπαῖοι!

Γιὰ ποιά Εὐρώπη μιλάμε; Καὶ ποιά Εὐρώπη ὀμιλεῖ;

Ὁρες εἶναι νὰ τομησοῦν νὰ παραλληλίσουν —ἀπαγε τῆς βλασφημίας— τὴν ἐποχὴ τοῦ Πετριλέου μὲ τὴν ἐποχὴ τοῦ Καρλομάγνου... Κι ἂς μὴ θεωρηθοῦν σωβιτιστικὲς οἱ γραμμές. Ἐκεῖ, δυστυχῶς, ἔχουμε καταστήσει. Νὰ μιλάμε γιὰ τὸ ἔθνος καὶ νὰ μᾶς κατηγοροῦν γιὰ σωβινισμό! Νὰ μιλάμε γιὰ Χριστὸ, Ἑλλάδα, οἰκογένεια καὶ νὰ μᾶς χαρακτηρίζουν τάχα διαπνεόμενους ἀπὸ ὀλοκληρωτικὲς ἀντιλήψεις...

Ἐπανερχομαί, γὰ νὰ ἐκφράσω τὴν ἀγανάκτηση τῆς στήλης —ἢ ὅποια ἔγινε στήλη... ἄλατος— καθὼς πληροφορηθήκαμε τὶς ἀντιλήψεις Εὐρωπαίων περὶ τῆς ἐνάρεξης τῆς ἱστορίας τῆς γηραιᾶς ἡπείρου, ἢ ὅποια καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ ὄνομά της ὀφείλει στὴν ἐλληνικὴ μυθολογία. Πρέπει ἓνας Ρωμηὸς —ἐκτὸς δεσμεύσεων πρωτοκόλλου, δίχως φράγματικες ψευτοεγγυήσεις καὶ διπλωματικὴ δεοντολογία «σὺς καὶ σείς»— νὰ τοὺς μάθει, ἂν δὲν τὸ ξέρουν, ὅτι ὅταν οἱ Ἕλληνες ὄρθωναν Παρθενῶνες καὶ δημιουργοῦσαν πολιτισμοὺς σ' ὀλόκληρο τὸν τότε γνωστὸ κόσμον, οἱ Εὐρωπαῖοι ζοῦσαν στὰ δάση...

Στὴ συνέχεια, ὅταν ἡ βασιλεὺς τῶν Πόλεων ἀλώθηκε «βοηθούμενη» ὅσο νὰ πείσ καὶ ἀπὸ τὴν Εὐρώπη, τόσο καὶ τόσο ἄνθρωποι τοῦ πνεύματος καὶ τῶν καλῶν τεχνῶν μετώκησαν στὴ «Δύση», ρίχνοντας τ' ἀπύλετα φῶτα τοῦ διζαντινοῦ μεγαλείου. Καὶ ἡ Εὐρώπη τί εἶχε κάνει ὡς τότε; Τὴν ἱερὰ ἐξέταση, τὶς σταυροφορίες, τὶς ὑπερατλαντικὲς «ἀνακαλύψεις» —ὄρα τοσαυτὰ καὶ πνέξιμο στὸ αἷμα τῶν ὅποιων τοπικῶν πολιτισμῶν— τὴν ἀποικιοκρατικὴ πολιτικὴ στὴν Ἀφρική καὶ ὄχι μόνο...

Τὸ οὐσιαστικὸ σὺν της εἶναι ἡ Ἀναγέννησις, ἔργο ὅμως καὶ αὐτὴ, ἐν πολλοῖς, Μάρκων Μουσοῦρων, Χρυσολωράδων, Λασκάρηδων, Χαλκοκονδύληδων κ.ἄ. Καὶ φτάνουμε στὸν αἰῶνα μας μὲ τὴν ἐπεκτατικὴ βουλμία Γερμανῶν καὶ Ἰταλῶν ... Εὐρωπαίων καὶ τώρα πρόσφατα τὴ σύμπραξη ὅλης τῆς «πολιτισμένης» Εὐρώπης στὴν ἰσοπέδωση τοῦ αεθρικοῦ ἔθνους καὶ πολιτισμοῦ. Γιὰ ποιά Εὐρώπη μιλάμε; Καὶ ποιά Εὐρώπη ὀμιλεῖ; Αὐτὴ ποὺ θὰ πρέπει νὰ ἔχει τὴν Ὀρθοδοξία καὶ τὴ Ρωμηοσύνη ὡς καταλύτες γιὰ νὰ ξεκαθαρίζουν κάθε σαπρόφτυο; Αὐτὴ ποὺ θὰ πρέπει νὰ ἔχει τὴν Ὀρθοδοξία καὶ τὴ Ρωμηοσύνη ὡς μαγὰ ἰσχυρὴ γιὰ νὰ ζυμῶνει ὅλο τὸ εὐρωπαϊκὸ τὴς φύραμα;

Κι ἂν ἡ ἱστορία τῆς Εὐρώπης ἀρχίζει ἀπὸ τὸν Καρλομάγνο, ὅλα τὰ γλυπτά μας καὶ τὰ λοιπὰ ἔργα τοῦ ΑΡΧΑΙΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ποὺ κατεσύλλησαν οἱ... πολιτισμένοι Εὐρωπαῖοι, γιὰ τὴν κρατοῦν φιλακισμένα σὲ ὅλες σχεδὸν τὶς εὐρωπαϊκὲς χώρες καὶ δὲν τὰ ἐπιστρέφουν, ἀφοῦ οὔτε ὁ πολὺς Καρλομάγνος οὔτε κάποιος μεταγενέστερός του Εὐρωπαῖος δὲν τὰ ἔχει ὑπογράψει;

Αἰδώς, Εὐρωπαῖοι! Κι ἂν δὲν ἦταν ὁ ἀρχαῖος Ἕλληνας νὰ... γυρίσει τὸ «κομπι» νὰ πάρει τὸ φῶς ἢ μᾶλλον «τὰ φῶτα», στήν... καλύτερη περίπτωση θὰ εἶχαν γλιτώσει ἴσως μέχρι σήμερον οἱ ζοῦγκλες τῆς γηραιᾶς ἡπείρου, μὰ καὶ κανεὶς ἐχέφρων δὲν καταστρέφει τὸν χώρο ὅπου ἄνετα κατοικεῖ!...

MAN. MELINOS

Στιγμιότυπο από τη μεταφορά της θαυματουργής εικόνας «Ἄξιόν ἐστιν» στὸν Ἱ.Ν. Ἁγίου Παντελεήμονος Ἀχαρνῶν.

Στιγμιότυπο ἀπὸ τὸ προσκύνημα τῆς ἱ. εἰκόνας «Ἄξιόν ἐστιν» στὸν Ἱ.Ν. Ἁγίου Παντελεήμονος Ἀχαρνῶν.

Ὁ Μακ. Ἀρχιεπίσκοπος κ. Χριστόδουλος κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς ὀνομαστικῆς ἐορτῆς του δέχθηκε εὐχές ἀκόμη καὶ ἀπὸ μικρὰ παιδιὰ.
(21 Ὀκτ. 1999).

Φαντασμαγορικό στιγμιότυπο κατὰ τὴν ἐκτέλεσι χοροῦ στὸ Στάδιο Ειρήνης καὶ Φιλίας ἀπὸ τὸ χορευτικὸ συγκρότημα στελεχῶν τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Μεσογαίας καὶ Λαυρεωτικῆς.

Τὸ χορευτικὸ συγκρότημα νεανίδων στελεχῶν τοῦ ἔργου τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Μεσογαίας καὶ Λαυρεωτικῆς.

Στιγμιότυπο ἐκ τῆς ἀπονομῆς ἀπὸ τὸν Μακ. Πατριάρχη κ. Διόδωρο τοῦ Πάτου Παρασήμου τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων στὸν Μακ. Ἀρχιεπίσκοπο Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Χριστόδουλο.

φωτογραφικά στιγμιότυπα

Φωτογραφίες:
Χρίστου
Μπώνη

Στιγμιότυπο ἀπὸ τὴν ἐπίσκεψι τῆς Α.Μ. τῆς Βασιλίσσης τῆς Ἰσπανίας Σοφίας στὴν Ἱ. Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀθηνῶν (18 Ὀκτ. 1999)

Στιγμιότυπο ἀπὸ τὰ ἐγκαίνια τοῦ Βρεφονηπιακοῦ Σταθμοῦ Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν στὴν περιοχή τῶν Ἁγίων...

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Θεσσαλιώτιδος καὶ Φαναριοφερσάλων κ. Θεόκλητος κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς χειροτονίας αὐτοῦ (16 Ὀκτ. 1999).

Τρόποι ἀναγνώσεως καὶ ἐπιλογῆς

Τοῦ κ. Α.Μ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ,
Καθηγητοῦ τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν

Τὰ ἐρωτήματα

Πῶς βλέπουμε τηλεόραση; Πῶς ἀκοῦμε ραδιόφωνο; Πῶς διαβάζουμε ἐφημερίδες; Ὑπάρχει ἕνας ἰδιαίτερος τρόπος, μία εἰδική τακτική γιὰ νὰ δάλουμε τάξη σ' ὅλες αὐτὲς τὶς πληροφορίες πού μᾶς προσεγγίζουν κατὰ συρροή ὥστε νὰ κρατήσουμε ἐκείνες πού μᾶς ἐνδιαφέρουν καὶ νὰ προσέξουμε πράγματα πού ἐκ πρώτης ὄψεως μᾶς ἀφήνουν ἀδιάφορους;

Χρειαζόμαστε πράγματι μιὰ ἐπισκόπηση τοῦ καθημερινοῦ τύπου ὅπως τὴν κάνουν πολλές ραδιοφωνικὲς ἢ καὶ τηλεοπτικὲς ἐκπομπές; Θὰ ἦταν ἴσως λύση μία ἐβδομαδιαία ἐπιλογή ὅπως τὴ συνηθίζουν πολλὲς ἐφημερίδες περιλαμβάνοντας τὶς πιὸ σημαντικὲς –γιὰ ποιὸν ἄραγε;– εἰδήσεις τῆς ἐβδομάδος; Ἀσφαλῶς θὰ ὑπάρχουν καὶ μνημιαῖες γιὰτὶ ἐτήσιες κυκλοφοροῦν πολλὲς. Καὶ σ' αὐτὲς διαπιστώνεις, καὶ λόγω χώρου, τὴ συρρίκνωση τῶν πληροφοριῶν σὲ μέγεθος ἐλαχιστοποίησης.

Τὶ ἀπομένει τελικὰ ἀπ' ὅλα τὰ γεγονότα πού πολιορκήσαν τὶς αἰσθήσεις μας καὶ ἀπαίτησαν τὴν πλήρη καὶ ἀποκλειστικὴ προσοχή μας ἐπὶ ὥρες καὶ μέρες; Κι ἂν φτάσουμε νὰ κάνουμε τὸ χρονικὸ τοῦ αἰῶνα πού περνάει καὶ φτάνει στὸ τέλος του, τότε τί θὰ ἀπομείνει γιὰ νὰ στολιῆει «τὸ εἰκονοστάσι τῆς μνήμης»; Θὰ προχωροῦμε ἔτσι ἀπὸ ἐκπτώση σὲ ἐκπτώση γιὰ νὰ κρατήσῃ ὁ ἐπιλέγων ὅσα στοιχεῖα τοῦ φαίνονται ἄξια νὰ μνημονευθοῦν.

Τὸ ἴδιο συμβαίνει πολλὲς φορὲς μὲ τὰ ἀρχεῖα καὶ τὰ ἀποκόμματα ἐφημερίδων πού συγκεντρώνουμε γιὰ μελλοντικὴ μας χρῆση. Κάτι πού παρουσιάζει ἐνδιαφέρον τὴ στιγμή τῆς ἀποκοπῆς του, σὲ προκαλεῖ ἀργότερα νὰ διερωτηθεῖς γιὰ τοὺς λόγους πού σ' ἔκαναν νὰ τὸ προσέξεις, νὰ τὸ μαζέψῃς καὶ νὰ τὸ ἀρχει-

οθητήσῃς. Καὶ δὲν μιλάμε γιὰ τὰ συστηματικὰ ἱστορικὰ ἀρχεῖα πού κράτη, πανεπιστήμια, σύλλογοι συγκροτοῦν γιὰ νὰ μπορεῖ ὁ καθένας νὰ βροῖσκει ἐκεῖνο πού ἔχει ἀνάγκη ὅποτε θὰ τὸ θελήσῃ. Ἀναφερόμαστε σ' ἐκεῖνα πού συλλέγουμε ἰδιωτικὰ καὶ προσπαθοῦμε νὰ τὰ ταξινομήσουμε εἰς εὐκαιρον βοήθειαν. Παρ' ὅλες τὶς φιλότιμες προσπάθειες, τότε πού τὸ χρειαζέσαι δὲν μπορεῖς νὰ τὸ βρεῖς καὶ νὰ τὸ συσχετίσῃς μὲ τὰ καινούργια πού θέλεις νὰ φωτίσῃς μὲ τὰ παλιά. Καὶ τότε σοῦ ἔρχεται ἡ ἐπιθυμία νὰ εἶχες ἀρκεστεῖ στὴ φτωχὰ μνήμη σου καὶ νὰ σοῦ ἔλειπε ἡ ἀρχειοθέτηση. Σὲ στιγμὲς μάλιστα πού δὲν μπορεῖς νὰ βγάλῃς ἄκρη, μπαίνεις στὸν πειρασμὸ νὰ τὰ σκορπίσῃς ὅλα στοὺς πέντε ἀνέμους.

Τὰ μέσα

Δὲν εἶναι ὅμως ἀναγκαῖο νὰ φθάνει κανένας σὲ ἀκρότητες καὶ ἀκραῖες λύσεις. Εἶναι δυνατὸ χρησιμοποιώντας *διάκριση καὶ ἐγκράτεια* νὰ ἀναπαύεται στὰ λίγα ὥστε νὰ εἶναι εὐχερῆς καὶ ἡ χρῆση τους τὴν κατάλληλη στιγμή. Ἀκόμη ἡ χρῆση πιὸ σύγχρονων τεχνικῶν μὲ ἠλεκτρονικὴ ἀναζήτηση καὶ ὑποστήριξη νὰ μπορεῖ νὰ εἶναι πιὸ ἀποτελεσματικὴ.

Ἐπίσης, ἡ *συνεργασία* μὲ κάποια ομάδα ἐργασίας πού θὰ λειτουργεῖ ἐγκρατῶς καὶ διακριτικὰ μπορεῖ νὰ βοηθήσῃ στὴν ἐπιλογή τῶν «διατηρητέων». Ὁ διάλογος μαζί τους θὰ μποροῦσε νὰ διευκολύνει καὶ στὸ σχολιασμὸ τῶν εἰδήσεων καὶ τὴ χρησιμότητά τους. Τὶ ἀπ' αὐτὲς εἶναι σπουδαῖο καὶ τί ἀσήμαντο; Πῶς θὰ μποροῦσε νὰ στοιχειοθετηθεῖ μία ὑποθετικὴ ἀπάντηση σ' ἕνα ὑποθετικὸ ἐρώτημα πού ἔμμεσα μᾶς θέτουν οἱ καταστάσεις πού ἐμφανίζονται στὸ προσκήνιο; Πῶς θὰ

συνδυάζαμε τις προκλήσεις και τις προσβολές με μία συγκατάθεση ν' ασχοληθούμε μαζί τους χωρίς πάντως να αιχμαλωτιστούμε ἐγκλωβισμένοι στὸν κλοιό τους και νὰ παλαίψουμε με πάθος γιατὴν προβολὴ ἐκείνων τῶν στοιχείων ποὺ προάγουν τὸ ἀγαθὸ ἢ νὰ σταματήσουμε ἢ νὰ ἀναστείλουμε ὅ,τι διευκολύνει τὴν ἐπικράτηση τοῦ κακοῦ στὴν ὁποιαδήποτε μορφή τους.

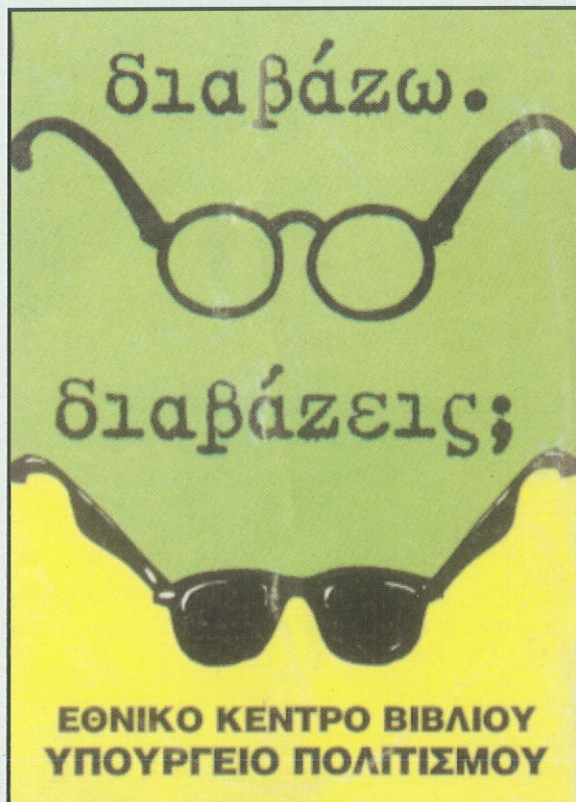
Οἱ προϋποθέσεις

Κάτι τέτοιο προϋποθέτει μία προφητικὴ διάσταση στὴ ματιὰ μετὴν ὁποία θὰ ἀντικρίζουμε γεγονότα και πληροφορίες γι' αὐτά. Καὶ δὲν ἀρκεῖ ἡ προφητικὴ διάσταση μόνο στὴν ὄραση, ἀλλὰ και στὴν ἀκοή, και στὴν ἀφή, και στὴ γείυση και στὴν ὄσφρηση. Γιὰ μιὰ ποιμαντικὴ θεώρηση θὰ χρειαστοῦμε αὐτὸ ποὺ τονίζουμε συχνά, μιὰ ποιμαντικὴ τῶν πέντε αἰσθήσεων. Ποιμαντικὴ ἀντίληψη δηλαδή κι ὄχι ἀπλῶς συσσώρευση μεμονωμένων στοιχείων, ὥστε νὰ μπορέσουμε νὰ σχηματίσουμε συνολικὴ εἰκόνα τῶν καταστάσεων και ὄχι ψιλὰ «αἰσθήματα», ιδιότητες τῶν ἀντικειμένων. Οἱ πληροφορίες δὲν ἀρκοῦν γιατὸ νὰ ὀδηγήσουν στὴ γνώση και στὴ σοφία και τελικὰ στὴ ζωὴ, τὴν ἀληθινὴ ζωὴ, στὸ πλήρωμα.

Γιὰ νὰ γίνουν ὅμως αὐτά, χρειαζεται συνεχὴς ἄσκηση ἐπὶ χάρτου και ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Ἡ ποιμαντικὴ ὁμάδα νὰ προσλαμβάνει τις πληροφορίες, νὰ τις ἀξιολογεῖ, νὰ τις σχολιάζει, νὰ τις προσφέρει συνθετικὰ ἔτσι ὥστε τὰ πρῶτα ἐρεθίσματα νὰ τυγχάνουν ἐπεξεργασίας και ἀπαντήσεων κατάλληλων και ἀπὸ ἀρμοδίου. Δὲν εἶναι πάντα ἡ ἄμεση ἀπάντηση και ἡ καλύτερη. Οὔτε ἡ «εὐφροφανής» ποὺ πιθανὸν φαίνεται νὰ ἀφοπλίζει τὸν ἐρωτῶντα διὰ μιᾶς. Μᾶς ἐνδιαφέρουν ἀπαντήσεις ποὺ νὰ ἀπαντοῦν και σὲ ἐπερωτήσεις κι ὄχι νὰ κερδίζουν στις πρῶτες ἐντυπώσεις. Μιὰ «νίκη» δὲν χρειαζεται νὰ εἶναι «νίκη κατὰ κράτος» μπορεῖ νὰ εἶναι και στὰ «σημεῖα». Αὐτὸ ποὺ ἔχει σημασία εἶναι ἡ ἀνάγνωση τῶν σημείων τῶν καιρῶν. Μία

ἀποκωδικοποίησή τους στὸ συγκεκριμένο κοινωνικὸ πλαίσιο μέσα στὸ ὁποῖο ζοῦμε.

Ἐνας ἐκκλησιαστικὸς λόγος γιατὸ παράδειγμα ἀναφορικὰ μετὸν τελευταῖο σεισμό, μετὴν παρουσία τῆς εἰκόνας τῆς Παναγίας «Ἄξιόν Ἔστι» στὴν Ἀθήνα και τὴν ἐξοδὸ της ἀπὸ τὸ Ἅγιον Ὄρος, μετὸ δημογραφικὸ πρόβλημα τῆς χώρας, μετὴν καύση τῶν νεκρῶν ἢ τὴν κλωνοποίηση πρέπει νὰ εἶναι ἐπίκαιρος, νὰ ἀπαντᾷ δηλαδή «εἰς τὸν καιρὸν» και ὄχι νὰ εἶναι παρωχημένος ἐκτὸς χρόνου και τόπου. Νὰ εἶναι οὐσιαστικὸς ἀλλὰ και ντυμένος ἔτσι ποὺ νὰ μὴν ξενίζει σὰν νὰ βγαίνει ἀπὸ μουσεῖο θεατρικοῦ ἐνδυματολογίου. Ἀπαιτεῖται τὸ παλαιὸ ἀλλὰ και τὸ καινούργιο. Χρειαζεται ν' ἀναζητᾷ και νὰ παρακαλεῖ «δοθῆναι αὐτῶ γλώσσαν παιδείας, τοῦ γνῶναι ἐν καιρῷ ἡνίκα δεῖ εἰπεῖν λόγον» (Ἡσαΐου ν' 4).

«Ἄρά γε γινώσκεις ἢ ἀναγινώσκεις;»
(Πράξεις ἡ' 30).

Ἄπό τὴν ἀνάγνωση, στὴν ἐπίγνωση!

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΩΣ ΚΡΙΚΟΣ ΣΥΝΔΕΤΙΚΟΣ ΤΩΝ ΣΥΛΛΟΓΙΚΩΝ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΩΝ ΕΘΕΛΟΝΤΙΚΗΣ ΑΙΜΟΔΟΣΙΑΣ*

Τοῦ Πρωτοπρ. κ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΣΚΙΑΔΑΡΕΣΗ

Δύο εισαγωγικές Παρατηρήσεις:

1. Θα ήταν παράλειψη ἂν στὰ πλαίσια αὐτῶν τῶν ἐκδηλώσεων ποὺ φέρουν τὴν ἐπιγραφή «Ἀμφικτιονίες» δὲν ἔμπαινε ὁ ρόλος τῆς Ἐκκλησίας καὶ εἰδικότερα τοῦ ὀργανικοῦ κυττάρου τῆς, τῆς Ἐνορίας, στὸ μέγα ζήτημα τῆς ἐθελοντικῆς αἱμοδοσίας. Ὁ λόγος ποὺ τοποθετοῦμαι ἔτσι εἶναι προφανής: Ὡς γνωστὸ, ἀμφικτιονία στὴν Ἀρχαία Ἑλλάδα ἦταν «θρησκευτικὴ ὀργάνωση στὴν ὁποία συμμετεῖχαν οἱ κάτοικοι γειτονικῶν περιοχῶν τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδας μὲ ἐπίκεντρο ἕναν ναὸ κοινῆς λατρείας καὶ ἡ ὁποία ἐξελίχθηκε ἀργότερα σὲ πολιτικὴ ὁμοσπονδία πόλεων-κρατῶν»¹.

Στὴν σημερινὴ Ἑλλάδα ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία μὲ ἐπίκεντρο πάντοτε τὴν Ἐνορία, ποὺ ἀποτελεῖ τὸ ὀργανικὸ κύτταρο τοῦ Σώματος τῆς Ἐκκλησίας, ἀποτελεῖ τὴν μοναδικὴ ἐνωτικὴ δύναμη ὄχι μόνο προσώπων ἀλλὰ καὶ ἀνιδιοτελῶν προσπαθειῶν, ὅπως εἶναι αὐτὴ τῆς ἐθελοντικῆς καὶ μὴ ἀμειβόμενης αἱμοδοσίας. Ὅπως, λοιπόν, τότε κάποιος ναὸς συγκέντρωνε ἀνθρώπους διαφόρων, –ἔστω γειτονικῶν– περιοχῶν σὲ κοινὸ στόχο, ἔτσι καὶ ἡ Ἐκκλησία σήμερα, διὰ τῆς Ἐνορίας, μπορεῖ νὰ ἐνώσει καὶ νὰ συνδέσει, τρόπον τινά, παράλληλες - διαφορὲς συλλογικὲς ἢ προσωπικὲς προσπάθειες στὸν κοινὸ ἱερὸ στόχο τῆς ἐθελοντικῆς καὶ μὴ ἀμειβόμενης Αἱμοδοσίας γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τοῦ ἀνθρώπινου πόνου καὶ τὴν στήριξη καὶ τὸ σεβασμὸ τῆς ζωῆς τῶν συνανθρώπων μας. Προ-

φανῶς μὲ αὐτὴ τὴν «συσχέτιση» σὲ καμία περίπτωση δὲν συγχέουμε Ἐκκλησία καὶ Ἀμφικτιονία, ποὺ ὡς γνωστὸ εἶναι ἐντελῶς διαφοροτικὰ πράγματα.

2. Αἷμα=ζωή: Εἶναι γνωστὸ ὅτι «σὲ ὅλες τὶς παλιὲς θρησκείες, τὶς πρωτόγονες ἀλλὰ καὶ τὶς ἐξελιγμένες, τὸ αἷμα εἶχε πάντα ἱερὸ χαρακτήρα, γιὰτὶ συνδεόταν μὲ τὸ μυστήριό τῆς ζωῆς. Στὴν Π.Δ. (δηλ. στοὺς Ἑβραίους) κυριαρχεῖ μία παρόμοια ἀντίληψη. Τὸ αἷμα ταυτίζεται μὲ τὴν ζωὴ, χρησιμοποιεῖται μόνο σὲ λατρευτικὲς πράξεις ὡς τρόπος καθαγιασμοῦ τοῦ λαοῦ, π.χ. ἑορτὴ τοῦ ἐξιλασμοῦ. Στὴν Κ.Δ. κυριαρχεῖ τὸ «Τίμιον Αἷμα τοῦ Χριστοῦ», τὸ αἷμα «τῆς Καινῆς Διαθήκης τὸ περὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν» (Ματθ. 26, 28). Ἔτσι ὁ Κύριος «καταργεῖ τὶς παλιὲς προτυπώσεις, ἀφοῦ ὡς Νέος Ἀρχιερέας πρόσφερε ἐκουσίως τὸ Αἷμα Του πάνω στὸ Σταυρὸ γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ κόσμου, τὴ δικαίωση καὶ τὸν ἁγιασμό»², γινόμενος ἔτσι –ἂν ἐπιτρέπεται ἡ φράση– ὁ Πρῶτος Ἐθελοντὴς Αἱμοδότης. Ἄς θυμηθοῦμε ὅλοι τούτῃ τὴν ὥρα τὶς ἰδρυτικὲς τοῦ Μυστηρίου τῆς Θ. Εὐχαριστίας συγκλονιστικὲς φράσεις τοῦ ἴδιου τοῦ Χριστοῦ: «Λάβετε φάγετε· τοῦτό ἐστι τὸ Σῶμά μου» (Ματθ. 26, 26). «Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες· τοῦτο γάρ ἐστι τὸ Αἷμά μου, τὸ τῆς Καινῆς Διαθήκης, τὸ περὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν» (Ματθ. 26, 27-28).

Μετὰ ἀπὸ τὶς δύο αὐτὲς χρήσιμες, κατὰ τὴν ἄποψή μας, ἐπιγραμματικὲς θεολογικὲς παρατη-

* Ἡ εἰσαγωγή αὐτὴ ἐγινε στὸ Κέντρο Ὑγείας Χαλανδρίτσας Πατρῶν στίς 17 Ὀκτ. 1999 καὶ στὰ πλαίσια τῆς 13ης Πανελληνίας Ἀμφικτιονίας Συλλόγων Ἐθελοντῶν Αἱμοδοτῶν.

1. Βλ. Γ. Μπαμπινιώτη, Λεξικὸ Νέας Ἑλληνικῆς Γλώσσας, Ἀθήνα 1998, σελ. 146.

2. Βλ. Σαωκράτης Νίκας, Λεξικὸ Ὁρθόδοξης Θεολογίας, Ἀθήνα 1997, σελ. 63-64.

ρήσεις (τρόπον τινὰ εισαγωγικὸς στὸ θέμα μας ἐπισημάνσεις) περνᾶμε ἀμέσως στὸ θέμα μας, ἢ σύντομη ἀνάλυση τοῦ ὁποίου θὰ προσπαθῆσαι νὰ καταδείξει, μὲ τρόπο συνοπτικὸ, «τὴν Ἐκκλησία ὡς κρίκο συνδετικὸ τῶν συλλογικῶν προσπαθειῶν τῆς ἐθελοντικῆς καὶ μὴ ἀμειβόμενης Αἰμοδοσίας», ἐπιχειρώντας νὰ ἀπαντήσῃ σὲ δύο ἀπλά, ὅμως βασικὰ ἐρωτήματα:

α. Γιατί ἡ Ἐκκλησία μπορεῖ νὰ εἶναι ὁ συνδετικὸς κρίκος τῶν συλλογικῶν προσπαθειῶν τῆς ἐθελοντικῆς αἰμοδοσίας, ἴσως αὐτονομημένων καὶ μεμονωμένων ἀπ' ἀλλήλων, ἂν μὴ καὶ ἀντιτιθεμένων; καὶ

β. Ποιά συναφῆς συγκεκριμένη ἐφαρμοσίμη πρόταση μπορεῖ νὰ διατυπώσῃ ἡ Ἐκκλησία μας;

1. Καὶ περνᾶμε στὴν ἀπάντηση τοῦ α' ἐρωτήματος: Ὅταν τὸ μυστήριον τῆς Ἐκκλησίας διώκεται ὀρθόδοξα, τότε αὐτόματα καλλιεργεῖται μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς ἡ σχέση ἐνότητας καὶ ἀγάπης ποιμένων καὶ ποιμαινομένων. Ἔτσι ἀναδεικνύεται ἡ Ἐκκλησία ἀνοιχτὴ κοινωνία Πί-

στεως καὶ Ἀγάπης, ἐμπιστοσύνης καὶ ἀλληλεγγύης. «Στὴν Ἐκκλησία ὁ Χριστιανὸς κοινωνεῖ μὲ τὸ Θεὸ ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ Χριστιανὸ συνάνθρωπό του. Ξεπερνᾶ τὸ νοσηρὸ ἀτομικισμό, τὴν φιλαυτία καὶ ἀποκτᾶ τὴν ἀγία ἐν Χριστῷ κοινωνικότητα καὶ ἀδελφосυνη»³. Κι ἂν θὰ θέλαμε νὰ ἀκούσουμε καὶ τὴν φωνὴ τοῦ Ἱεροῦ Δαμασκηνοῦ θὰ ἀντιγράφαμε τὴ βαρυσήμαντη διατύπωσή του, τὴ σχετικὴ μὲ τὸ Μυστήριον τῆς Θ. Εὐχαριστίας, πού, ὡς γνωστὸ συνοψίζει, φανερώγει καὶ αἰσθητοποιεῖ, –ὡς Σύναξις Εὐχαριστικῆ– τὸ Σῶμα τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ: «κοινωνία λέγεται τε καὶ ἐστὶν ἀληθῶς διὰ τὸ κοινωνεῖν ἡμᾶς δι' αὐτῆς τῷ Χριστῷ καὶ μετέχειν αὐτοῦ τῆς σαρκὸς τε καὶ τῆς θεότητος, κοινωνεῖν δὲ καὶ ἐνοῦσθαι ἀλλήλοις, δι' αὐτῆς. Ἐπεὶ γὰρ ἐξ ἐνὸς ἄρτου μεταλαμβάνομεν οἱ πάντες, ἐν σῶμα Χριστοῦ καὶ ἐν αἷμα καὶ ἀλλήλων μέλη γινόμεθα, σύσσωμοι Χριστοῦ χρηματίζοντες» (Ἐκδοσις Ὁρθοδόξου πίστεως, Δ').

(Συνεχίζεται)

3. Βλ. Ἀρχιμ. Γεωργίου Καψάνη, Ἐκκλησία καὶ Ἐνορία, στὸν συλλογικὸ τόμο: Ἐνορία: πρὸς μιὰ νέα ἀνακάλυψή της, Ἀκρίτας, σειρὰ «Ὁρθόδοξη Μαρτυρία» Ἀρ. 37, σελ. 15.

ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΑ ΑΠΟ ΕΝΑ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

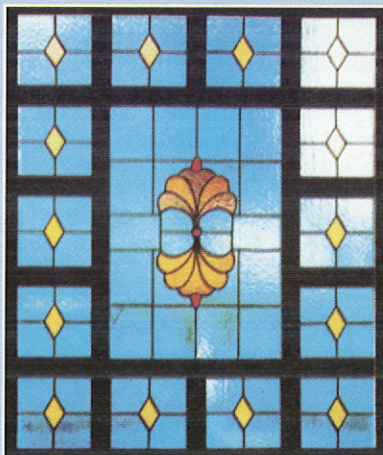
Του Αιδεσιμολ. Πρωτοπρ. κ. ΒΑΣ. ΘΕΡΜΟΥ

Με απόφαση της Ίερας Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος είχα την τιμή να εκπροσωπήσω την Εκκλησία μας στο «2ο διεθνές συνέδριο για τη σύνθεση ψυχοφαρμακοθεραπείας και ψυχοθεραπείας» που έλαβε χώρα στη Γενεύη από 20 έως και 23 Οκτωβρίου 1999. Το συνέδριο οργανώθηκε από τα πανεπιστήμια της Γενεύης και του Τέλ-Αβίβ (όπου είχε διεξαχθεί το 1ο πρό διετίας) με την συνεργασία της Έλβετικής Έταιρείας Ψυχιατρικής και Ψυχοθεραπείας, ενώ τελούσε υπό την αιγίδα της Παγκόσμιας Ψυχιατρικής Έταιρείας και της Ευρωπαϊκής Ψυχιατρικής Έταιρείας. Έπικεφαλής των εργασιών του ήταν ο καθηγητής Norman Sartorius, υπεύθυνος Ψυχιατρικής στην Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας (World Health Organization).

Το συνέδριο αυτό παρουσιάζει πρωτοτυπία στην θεματική του, αφού προσεγγίζει την σύνθεση (και, μάλιστα, με τον ελληνικό όρο *synthesis*) δύο θεραπευτικών δραστηριοτήτων οι οποίες μέχρι τώρα λειτουργούσαν ανεξάρτητες αλληλίων. Οι επιστημονικές ψυχοθεραπευτικές εταιρείες οργάνωναν τα δικά τους συνέδρια και κυκλοφορούσαν τα δικά τους περιοδικά, ενώ άλλα ήταν τα συνέδρια και τα περιοδικά που κάλυπταν την ψυχοφαρμακολογία. Στα μεγάλα ψυχιατρικά συνέδρια υπήρχαν πάντοτε και συνεδρίες περί την ψυχοθεραπεία, φυσική απόρροια του γεγονότος ότι αυτή έχει καθιερωθεί από δεκαετιών ως έγγενής κλάδος της ψυχιατρικής και της κλινικής ψυχολογίας. Η ίδια ή διδασκαλία της ψυχιατρικής στις ιατρικές σχολές και της ψυχολογίας στις αντίστοιχες σχολές περιλαμβάνει αναγκαία και την αναφορά ή και διδασκαλία ψυχοθεραπευτικών μεθόδων. Οι περισσότεροι πρωτοπόροι της ψυχοθεραπείας (Freud,

Lacan, Klein, Erikson, Winnicott, Kohut, Kernberg, Lauffer, Dolto, Beck, Minuchin, Skynner, Selvini, Elkaim, Sifneos, Rizzuto, Zillieron κ.π.ά.) υπήρξαν διάσημοι ψυχίατροι ή ψυχολόγοι που έγραψαν ότι δεν τους άρκοῦσαν οι βασικές τους σπουδές. Όμως, παρά τον παγκόσμια αναγνωρισμένο επιστημονικό χαρακτήρα της ψυχοθεραπείας, για λόγους που σχετίζονται με την διαφορετική της φύση σε σχέση με την ψυχοφαρμακοθεραπεία ή έρευνα και ανάπτυξη τους παρέμεινε μέχρι τώρα παράλληλη και ασύνδετη.

Αν και σημαντικό επιστημολογικό δῆμα το συνέδριο αυτό θα μπορούσε να θεωρηθεί κανείς ότι εμπίπτει στην αποκλειστική αρμοδιότητα των ειδικών. Οι λόγοι για τους οποίους παρουσιάζεται σε ένα περιοδικό για κληρικούς είναι: α) Ασχολήθηκε με ζητήματα που ανήκουν στις εμπειρίες των πνευματικών μας, οι οποίοι συναντούν σχεδόν καθημερινά ψυχικά πάσχοντες καθώς και διαταραγμένους χαρακτήρες. Άλλοτε καλούνται να παραπέμψουν σε ειδικό, άλλοτε να συνεργασθούν με τον θεράποντα ψυχίατρο, άλλοτε διερωτώνται αν μία ψυχοθεραπευτική βοήθεια είναι χρήσιμη ή και αναγκαία, άλλοτε αισθάνονται ανασφάλεια ή αποστροφή στο ἄκουσμα της λέξεως «ψυχοθεραπεία». β) Αυτές καθ' εαυτές ή διαγνωστική και ή συμβουλευτική που ασκεί ο ποιμένας παρουσιάζουν ομοιότητες με την ψυχοθεραπευτική διαδικασία¹. γ) Το συνέδριο εισάγει την προβληματική της επιστημολογικής ολότητας και του διαλόγου, στοιχεία απολύτως απαραίτητα και για μιὰ επίτυχη Ποιμαντική και για μιὰ επίκαιρη Θεολογία. Οι πληροφορίες που ακολουθούν έχουν σκοπό να «ξεκαθαρίσουν κάπως το τοπίο» και να μειώσουν την άγνοια και την ασάφεια.

1. Βλ. π. Φιλοθέου Φάρου *Ο διάλογος: αρχές και μέθοδοι*, έκδ. Ακρίτας, 1979, 1997. Ιωάννου Κορναράκη *Μαθήματα Έξομολογητικής*, έκδ. Κυριακίδη, 1983. Δημήτρη Κυριαζή *Προλεγόμενα σε μία θεραπεία της ψυχής*. «Θεολογία και Ψυχιατρική σε διάλογο», έκδ. Αποστολικής Διακονίας, 1999.

Ταυτόχρονα επιδιώκουν να αξιοποιήσουν την πείρα των ψυχοθεραπευτών στα αντίστοιχα σημεία του έργου των ποιμένων μας.

Όταν μιλούμε για ψυχοθεραπεία αναφερόμαστε σε θεραπευτική διαδικασία που συντελείται δια του λόγου. Κυριότερες σχολές που σήμερα εξασκούνται είναι: α) η *ψυχαναλυτική*, όπου πραγματοποιείται επεξεργασία των συναισθημάτων, των επιθυμιών και των όνειρων, με βασικό μοχλό τα συναισθήματα του θεραπευομένου προς τον θεραπευτή (χρησιμοποιείται κυρίως στις νευρώσεις και στις διαταραχές προσωπικότητας), β) η *γνωσιακή*, κατά την οποία έντοπίζονται παθολογικά σχήματα σκέψης του ασθενούς, τα οποία συμβάλλουν στην παθολογία του, και τα οποία επιχειρείται σταδιακά να διορθωθούν (στην κατάθλιψη και τις φοβίες), γ) η *συμπεριφορολογική*, στην οποία δοκιμάζονται συγκεκριμένες συμβουλές για αλλαγή συμπεριφορών και στάσεων που εμπλέκονται στην παθολογία (σε άγχώδεις διαταραχές), δ) η *συστημική*, με την οποία αναπλαισιώνεται ή θέση του ασθενούς στην ομάδα (εφαρμόζεται κυρίως σε ζευγάρια και οικογένειες). Άλλες παραλλαγές είναι η ομαδική θεραπεία (ψυχαναλυτική ή συστημική), ή διαπροσωπική κ.λπ. Από τις παραπάνω στον τόπο μας εξασκούνται κυρίως οι α και δ, ενώ χρειάζομαστε αρκετούς ακόμη θεραπευτές των ειδών β και γ (οι οποίες λαμβάνουν μεγάλη διάδοση διεθνώς λόγω της βραχυτέρας διάρκειάς τους). Η ποικιλία των ψυχοθεραπευτικών μεθόδων θυμίζει την ελευθερία της «επιστημονικής» ποιμαντικής τακτικής των Πατέρων².

Προχωρούμε τώρα σε ειδικότερες παρατηρήσεις και πορίσματα που προέκυψαν από το συνέδριο:

1) Επιβεβαιώθηκε για μία ακόμη φορά ότι δεν υφίσταται ακόμη *ένιαίο ανθρωπολογικό μοντέλο*, το οποίο να περιγράφη επαρκώς όλες τις πτυχές λει-

τουργίας του ανθρώπου: βιολογική, γνωστική, συναισθηματική, συμπεριφορολογική. Οι πτυχές αυτές προσεγγίζονται ακόμη χωριστά. Για τον λόγο αυτό έχουν αναπτυχθεί διαφορετικοί τρόποι θεραπευτικής προσεγγίσεως (αντίστοιχα: φαρμακοθεραπείες, γνωσιακές θεραπείες, ψυχοδυναμικές ψυχοθεραπείες, συμπεριφορολογικές θεραπείες), οι οποίες παίρνουν το όνομά τους από την λειτουργία βάσει της οποίας δρουν και όχι από την λειτουργία πάνω στην οποία επιδρούν. Αυτό σημαίνει ότι κάθε μία από αυτές επιδρά τελικά ευνόικα σε όλες τις πτυχές του ψυχομοῦ³. Παράδειγμα: το φάρμακο βελτιώνει την συμπεριφορά, ή γνωσιακή θεραπεία καταλήγει σε συναισθηματική ανάκαμψη, ή ψυχαναλυτική ψυχοθεραπεία μεταβάλλει και εσφαλμένες αντιλήψεις κ.ο.κ. Οι μέθοδοι αναγκαστικά είναι μεμονωμένες ενώ το αποτέλεσμα τείνει να είναι όλικo λόγω του ενιαίου και αδιάσπαστου της ανθρωπίνης φύσεως.

Αναφέρθηκε στο συνέδριο η ανάγκη να σκεπτόμαστε συνθετικά, παρ' όλο που δεν είμαστε ακόμη εξοικειωμένοι με αυτό. Τα μηνύματα που φθάνουν από όλες τις επιστήμες συμφωνούν στην ανάγκη για σύνθεση και ενότητα, και αυτό είναι κάτι που οφείλει να κατανοήσει ο εκκλησιαστικός και θεολογικός κόσμος. Εάν εμείς στην ποιμαντική μας δεν αντιμετωπίσουμε όλιστικά τον άνθρωπο, άλλοι «ένλλακτικοί» χώροι υπόσχονται να το πράξουν. Επίσης τονίσθηκε από έρευνητή ότι το αιτιολογικό μοντέλο της ψυχοπαθολογίας δεν είναι πια γραμμικό (όπως τείνει να πιστευθεί συχνά ο άπλουστευτικός τρόπος σκέψέως μας), γεγονός που υπογραμμίζει τη μικτή αιτιολογία των ψυχικών παθήσεων.

Χαρακτηριστικό όσο και έντυπωσιακό παράδειγμα αποτελεί ή κατά τα τελευταία χρόνια αποκτημένη γνώση ότι μία επιτυχημένη ψυχοθεραπεία δια-

2. Βλ. π. Ἀδαμαντίου Αὐγουστίνου *Ἡ ἀνθρώπινη ἐπιθετικότητα: ποιμαντική καὶ ψυχολογική προσέγγιση στὴν Κλίμακα τοῦ Ἀγ. Ἰωάννου τοῦ Σιναΐτου*, ἐκδ. Ἀκριτάς καὶ Ἱ. Μητροπόλεως Θηβῶν καὶ Λεβαδείας, 1999, σ. 232-236.

3. Γι' αὐτὴ τὴ συμβατικὴ ὀνομασία τῶν ψυχικῶν καὶ «σωματικῶν» λειτουργιῶν τοῦ ἀνθρώπου καὶ γιὰ τὴ συνακόλουθὴ ἀμοιβαία καὶ «μικτὴ» ἀποτελεσματικότητά τῶν διαφόρων θεραπειῶν βλ. στὸ κείμενό μου *Πρὸς μία θεολογικὴ κατανόηση τῆς ψυχοπαθολογίας καὶ τῆς θεραπείας*. «Θεολογία καὶ Ψυχιατρικὴ σὲ διάλογο», ἐκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας, 1999.

θέτει και βιολογικό αντίκτυπο, υπό την έννοια ότι συντελεί στη διόρθωση των νευροδιαβιαστών, ουσιών απαραίτητων στις εγκεφαλικές λειτουργίες και των οποίων οι διαταραχές συνδέονται με την ανάπτυξη ψυχοπαθολογίας, όπως και στην αναδιάρθρωση των εγκεφαλικών κυττάρων⁴. Στο συνέδριο παρουσιάστηκαν οι παρατηρήσεις Φινλανδών ερευνητών επί ασθενούς με κατάθλιψη και ο οποίος βρισκόταν σε ψυχοθεραπεία: με την πρόοδο της και με τη μέθοδο της τομογραφίας εκπομπής ποζιτρονίων διαπιστώθηκε αύξηση της σεροτονίνης του εγκεφάλου (ή οποία μειώνεται στην κατάθλιψη).

2) Ο συνδυασμός φαρμακοθεραπείας και ψυχοθεραπείας μειώνει α) τον αριθμό των υποτροπών, β) τη διάρκεια της νοσηλείας, γ) τη διάρκεια της φαρμακοθεραπείας. Στο σημείο αυτό υπήρξαν όμοφωνα και κατηγορηματικά τα συμπεράσματα των επιστημόνων, συζητήθηκαν δε τεχνικά ζητήματα όπως οι ενδείξεις του είδους της ψυχοθεραπείας, ή διάρκειά της, ή καταλληλότητα του ασθενούς κ.ά.

3) Η μακρά διάρκεια και το συνακόλουθο κόστος των ψυχαναλυτικών ψυχοθεραπειών έχουν από καιρό οδηγήσει σε προσπάθεια να διερευνηθούν οι ενδείξεις γνωσιακής και συμπεριφερολογικής ψυχοθεραπείας οι οποίες είναι συντομότερες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτού του ενδιαφέροντος συνιστά ένα πρωτότυπο πρόγραμμα ηλεκτρονικού υπολογιστή που παρουσίασαν Βρεταννοί επιστήμονες, το οποίο μπορεί να χρησιμοποιηθεί από τους πάσχοντες από κατάθλιψη (όχι μεγάλης βαρύτητας) με στόχο την ανασκευή εσφαλμένων νοοτροπιών που την ενισχύουν και την εξεύρεση εναλλακτικών λύσεων στα αδιέξοδα. Φυσικά, εδώ δικαιούται κανείς να διατηρή επιφυλάξεις για τη σκοπιμότητα χρήσεως απροσώπων μεθόδων κατά την ψυχοθεραπευτική διαδικασία, κάτι που προφανώς υπαγορεύθηκε από τον μεγάλο αριθμό αναγκών σε σχέση με τους διατιθέμενους ειδικούς.

4) Έρευνα από Ισραηλινούς ψυχοθεραπευτές κατέδειξε πως η πλειονότητα των ασθενών θα προτιμούσε γυναίκα ψυχοθεραπεύτρια, ενώ το ίδιο θα προτιμούσαν και οι ψυχοθεραπευτές για τον εαυτό τους. Ακόμη η πλειονότητα των ερωτηθέντων ψυχοθεραπευτών δήλωσε ότι θα προτιμούσε γυναίκες ασθενείς. Δεν γνωρίζουμε πόσο μπορούν να γενικευθούν τα εύρηματα αυτά, αλλά με το δεδομένο των ομοιοτήτων της ψυχοθεραπείας με την ποιμαντική πρακτική οπωσδήποτε υπενθυμίζουν την ανάγκη να χαρακτηρίζονται οι κληρικοί και από μητρικές ιδιότητες (εκτός από τις πατρικές), κυρίως την ικανότητα να έμπεριέχουν τον άλλο με τρόπο θεραπευτικό, δηλαδή χωρίς να τον καταγούν και χωρίς να καταγούνται. Επίσης διατηρεί ανοικτό το πρόβλημα της έλλειψης που άσκουν οι κληρικοί στο γυναικείο πληθυσμό (και αντίστροφα) και των δυσμενών συνεπειών που αυτή έχει πολύ συχνά⁵.

5) Αναφέρθηκε από υπεύθυνα χείλη ότι το 60% της διενεργούμενης ψυχιατρικής έρευνας παγκοσμίως διεξάγεται με χρήματα φαρμακευτικών εταιρειών. Ο λόγος είναι ευδιάκριτος. Αντιλαμβάνεται κανείς εδώ πως η ψυχοθεραπεία δεν διαθέτει ύψηλα κεφάλαια που θα τη στηρίξουν όπως τη φαρμακοθεραπεία, ενώ είναι δυνατό να γνωρίζη και αντιπάλους εφ' όσον, όπως έλεχθη, η επιτυχημένη ψυχοθεραπεία μειώνει τη χρήση των φαρμάκων. Εξ αυτού και μόνο χρειάζεται προσοχή όταν ακούγονται επικρίσεις κατά της ψυχοθεραπείας.

6) Μία ψυχίατρος από τη Ρουμανία ανέφερε ότι εκεί παρέμενε άγνωστη η ψυχοθεραπεία μέχρι το 1990, δηλαδή πριν από την πολιτική αλλαγή. Η είδηση αυτή έγειρει το ερώτημα κατά πόσο υπάρχουν λόγοι στα ολοκληρωτικά καθεστώτα να φοβούνται την ψυχοθεραπεία και την συνακόλουθη συνειδητοποίηση του υποκειμένου που αυτή επιφέρει. Όντως μία επιτυχημένη ψυχοθεραπεία οδηγεί τον ασθενή να λάβη τη ζωή του στα χέρια του και

4. Επίσημη δήλωση αυτής της πληροφορίας έγινε από τον πρόεδρο της Ελληνικής Ψυχιατρικής Έταιρείας καθηγητή Γεώργιο Χριστοδούλου κατά την προσφώνησή του προς το 10ο συμπόσιο της Έταιρείας Ψυχαναλυτικής Ψυχοθεραπείας τον Απρίλιο του 1998. Επίσης βλ. το βιβλίο του Edelman *Αιθέρας θείος, λαμπερή φωτιά*, εκδ. Κάτοπτρο, 1996.

5. Βλ. π. Βασιλείου Θεομού *Όμοιοπαθείς άνθρωποι*, εκδ. Άποστολικής Διακονίας, 1996, σ. 37-39 και *Η ιερατική κλίση ως ψυχολογικό γεγονός*, εκδ. Ι. Μητροπόλεως Θηβών και Λεβαδείας, 1998, σ. 149-151.

συχνά καταλήγει σὲ μεγαλύτερη ψυχικὴ ὠριμότητα ἀπὸ ἐκείνη πὸν ὑπῆρχε πρὶν ἀπὸ τὴν ἐκδίλωση τῆς ψυχοπαθολογίας. Ἡ πολεμικὴ κατὰ τῆς ψυχοθεραπείας συχνὰ ὑποκρύπτει ἐπιθυμία καταστολῆς καὶ χειραγωγήσεως τοῦ ἀνθρώπου.

Συμπερασματικά, θὰ λέγαμε πὼς ἡ ψυχοθεραπεία ἀποτελεῖ ἓνα δόκιμο καὶ πολύτιμο μέσο ψυχικῆς ἀποκαταστάσεως ὅταν διεξάγεται σύμφωνα μὲ τὶς ἐπιστημονικὲς τῆς προδιαγραφῆς καὶ στὸν κατάλληλο ἀσθενῆ. Δὲν εἶναι ἡ πανάκεια τῆς ψυχοπαθολογίας, ἐνῶ δὲν ἀποκλείεται νὰ βλάψῃ ὅταν γίνεται ἀπὸ ἀκατάλληλα πρόσωπα (ὅπως, ἄλλωστε, ἐνδέχεται νὰ βλάψῃ καὶ κάθε φαρμακευτικὴ θεραπεία· δὲν ἔχει βρεθῆ ἀκόμη τρόπος νὰ γίνῃ ἐντελῶς

ἀκίνδυνη ἢ βόηθεια μέσω ἀνθρώπων). Παραμένει καθοριστικὸ τὸ πρόβλημα τοῦ προσώπου τοῦ κατάλληλου ψυχοθεραπευτῆ, ὁ ὁποῖος πρέπει νὰ διακρίνεται γιὰ τὴν προσωπικὴ του ὠριμότητα, κυρίως δὲ ὅταν ἀντιμετωπιζῆ θρησκευόντες θεραπευόμενους. Ὡς Ἐκκλησία χρειάζεται νὰ μεριμνήσουμε γιὰ μεγαλύτερη εὐαισθητοποίηση τῶν κληρικῶν μας ὥστε νὰ εἶναι σὲ θέση νὰ ἐπιτύχουν τὴν εὐκτεία συνεργασία μὲ τοὺς εἰδικούς καὶ νὰ ἀποκτήσουν ψυχοθεραπευτικὲς δεξιότητες. Δὲν θὰ πρέπη νὰ μᾶς διαφεύγῃ, τέλος, ἡ ἀναγκαιότητα τῆς συνθέσεως στὸ θεωρητικὸ - ἀνθρωπολογικὸ ἐπίπεδο, κάτι πὸν θὰ ἀποτελέσῃ καὶ μαρτυρία Ἀληθείας μέσα στὸν ἐπιστημονικὸ χῶρο⁶.

6. Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι στὸ συνέδριο διανεμήθηκε ἀπὸ μουσουλμάνο ψυχίατρο ἄρθρο γιὰ τὴν σημασία τῆς προσευχῆς καὶ τῆς θρησκευτικότητος στὴν ψυχικὴ ὑγεία καὶ στὴν ἀπεξάρτηση ἀπὸ τοξικὲς οὐσίες. Πέρα ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι ἐπρόκειτο γιὰ μᾶλλον ἀπλοϊκὴ τοποθέτηση, δὲν μπορούμε νὰ παραβλέψουμε τὴν ὅλο καὶ πῶς ἐνεργὸ συμμετοχὴ ὅλων τῶν θρησκειῶν στὸ ψυχιατρικὸ καὶ ψυχοθεραπευτικὸ γίγνεσθαι (κυρίως στὶς ΗΠΑ), καὶ τὴν συνακόλουθη ἀνάγκη γιὰ συνάντησή του μὲ τὸ δάθος τῆς Ὁρθόδοξης Χριστιανικῆς Ἀληθείας.

ΥΠΑΡΧΟΥΝ «ΑΔΙΑΣΕΙΣΤΑ» ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΗΣ ΕΞΕΛΙΞΕΩΣ;

Τοῦ κ. ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ Γ. ΚΑΡΑΚΟΒΟΥΝΗ, θεολόγου

Ἡ θεωρία τῆς ἐξελίξεως τῶν εἰδῶν, ἡ λεγομένη καὶ Δαρβινικὴ θεωρία, ἀπ' τὴν στιγμὴ τῆς διατύπωσής της ἀπ' τὸν Δαρβίνο (1867) ἕως καὶ σήμερα, στάθηκε στὸν ἀντίποδα τῆς θεωρίας τῆς Δημιουργίας –πὺ θέλει τὸν κόσμον καὶ τὸν ἄνθρωπον δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ– καὶ στρατεύθηκε πολλὲς φορὲς στὸν ἀγῶνα τῆς ἀθεϊστικῆς προπαγάνδας, πὺ ἤθελε τὸν ἄνθρωπον δημιουργημένο ὄχι «κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν» τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ὡς ἀποτέλεσμα τυχαίας καὶ ἄσκοπης ἐξελικτικῆς διεργασίας τῶν μηχανισμῶν τῆς φύσεως.

Στὸν ἐπιστημονικὸν χῶρον ἡ θεωρία τῆς ἐξελίξεως κατέστη σημεῖο ἀντιλεγόμενον. Οἱ ὑποστηρικτὲς τῆς ἐπιστήμονες (ἐξελικτικοὶ) προσπάθησαν νὰ τὴν παρουσιάσουν ὡς ἐπιστημονικὴ· δηλαδὴ ὄχι ἀπλῶς ὡς μιὰ θεωρία, ἀλλὰ ὡς πραγματικότητα πὺ ἀποδεικνύεται ἀπὸ «ἀδιάσειστα» ἐπιστημονικὰ στοιχεῖα!

Βέβαια τὰ στοιχεῖα, πὺ κατὰ καιροὺς προβλήθηκαν, κάθε ἄλλο παρὰ ἐπιστημονικὰ ἀποδείχθηκαν, γι' αὐτὸ καὶ ἀμφισβητήθηκαν τόσο ἔντονα ἀπὸ τὸν εὐρύτερον ἐπιστημονικὸν κόσμον, οὕτως ὥστε ἡ θεωρία τῆς ἐξελίξεως νὰ ὑποστῆ τὴ μεγαλύτερη ἤττα τῆς κυρίως στὸ πεδίου τῶν ἐπιστημονικῶν ἀποδείξεων.

Ἡ ἐξελικτικὴ ἔρευνα γιὰ νὰ ἐπιβάλλει τίς θέσεις της υἱοθέτησε πολλὲς φορὲς μέσα ἀθέμητα καὶ μεθοδολογίαι ἀπάτης καὶ πλαστογραφίας,

πὺ στιγμάτισαν γιὰ πολλὲς δεκαετίαι τὸ κύρος καὶ τὴν ἀντικειμενικότητα τῆς ἐπιστήμης γενικότερα καὶ ἔθεσαν σὲ ἀνυποληψία τὴν ἐπιστημονικὴ ἔρευνα¹.

Στὴν ἐποχὴ μας, ἂν καὶ τὸ σύνολο σχεδὸν τοῦ ἐπιστημονικοῦ κόσμου χαρακτηρίζεται τὴν θεωρία τῆς ἐξελίξεως ὡς «μεταφυσικὴ δοξασία χωρὶς ἐπιστημονικὴ ἀξία, δεδομένου ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ ἐπαληθευτεῖ»², ἐμφανίζονται ἀκόμη κάποιαι «ἐπιστήμονες», ὁπαδοὶ αὐτῆς τῆς θεωρίας, πὺ ἐπιμένουν, ἐνάντια σὲ κάθε ἐπιστημονικὴ δεοντολογία, νὰ παρουσιάζουν προσωπικὲς τους γνώμες καὶ δοξασίαι ὡς «ἀδιάσειστα» στοιχεῖα ὑπὲρ τῆς θεωρίας τῆς ἐξελίξεως.

Μὲ ἀφορμὴ, λοιπόν, τὴν πρόσφατη ἀπόφαση³ τοῦ Συμβουλίου Μέσης Ἐκπαίδευσης τῆς Πολιτείας τοῦ Κάνσας (Η.Π.Α.), ἡ ἐφημερίδα «Βῆμα» (12.9.1999, σελ. Β6-Β7) δημοσίευσε τὸ ἄρθρον τοῦ Πρύτανι τοῦ Παν/μίου Πατρῶν κ. Σταμάτη Ἀλαχιώτη (καθηγ. Γενετικῆς) μὲ τὸν τίτλον: «Πατὶ ὁ Δαρβίνος εἶχε δίκιον», στὸ ὁποῖο ὁ κ. Πρύτανις παραθέτει ὅλα τὰ «ἀδιάσειστα στοιχεῖα πὺ συνηγοροῦν ὑπὲρ τῆς θεωρίας τῆς ἐξελίξεως».

Ἀπὸ τὰ τρία ἐπιχειρήματα πὺ παραθέτει ὁ κ. Πρύτανις στὸ ἄρθρον του τὰ δύο πρῶτα ἀποτελοῦν ἀναμάχημα παλαιότερων ἰσχυρισμῶν τὰ ὁποῖα ἔχουν ἤδη καταρριφθεῖ. Στὸ τρίτον ὁμως (ἐπιστημονικὸ!) ἐπιχειρήμα του ὁ κ. Πρύτα-

1. Ἀπάτες καὶ πλαστογραφίαι, σταθμὸς στὰ χρονικὰ τῆς ἐπιστημονικῆς ἔρευνας, ἔγιναν:

α) ἀπὸ τὸν Haeckel (Χαϊκὲλ) ὁ ὁποῖος γιὰ νὰ ἀποδείξει ὅτι ἡ ὄντογένεσις (ἀνάπτυξις τοῦ ὄντος) ἀπὸ τὴ σύλληψιν του ὡς τὴν ὠρίμανσίν του ἀποτελεῖ περίληψιν τῆς ἐξελικτικῆς του πορείας, παραποίησε μὲ κλισεῖς εἰκόνας ὡαρίων καὶ ἐμβρύων τριῶν ζῶων καὶ τίς παρουσίασε ὅμοιαι μὲ ἐμβρυον ἄνθρωπον.

β) Τὸ ἴδιον συνέβη καὶ στὴν Παλαιοντολογία ὅπου ὁ Dubois (Ντουμπίς) παρουσίασε τὰ «ὀστά τοῦ ἀνθρώπου τῆς Ἰάβας» ὡς τὸν πιθηκάνθρωπον (τὸν ἐνδιάμεσον κρίκον τῆς ἐξελίξεως τοῦ πιθήκου σὲ ἄνθρωπον). Πολὺ ἀργότερα ἀποκαλύφθηκε ἡ ἀπάτη, πὺς ἀπὸ τὰ ὀστά αὐτὰ ἄλλα ἀνήγαν σὲ ἄνθρωπον καὶ ἄλλα σὲ πιθηκον.

γ) Ἀλλὰ καὶ ὁ ἄνθρωπος τοῦ Πιλντάνου ἀποδείχθηκε καὶ αὐτὸς μιὰ καλοστημένη ἀπάτη, μιὰ σύνθεσις ὀστων ἀνθρώπου καὶ πιθήκου, ἀπὸ ἐπιστήμονες πὺ πρόδωσαν τὴν ἐπιστῆμιν τους, πρόδωσαν τὴν ἀλήθειαν καὶ ὑπηρετήσαν τὸ ψέμα.

2. W.R. Thompson, Καναδὸς ἐντομολόγος (Στὸ βιβλίον τοῦ Ἄπ. Φράγκου «Ἀπὸ τὸν πιθηκον»» Ἀθήνα 1988, σελ. 9).

3. Σύμφωνα μὲ τὴν ἀπόφασιν αὐτὴν στὸ νέο πρόγραμμα σπουδῶν γιὰ τὰ σχολεῖα τῆς Μέσης Ἐκπαίδευσης δὲν περιέχεται ἡ θεωρία τῆς ἐξελίξεως ὡς τιμῆμα τῆς ἐξεταστῆς ὕλης.

νης πρωτοτυπεί ξεπερνώντας κάθε προηγούμενο. "Ας τὰ δοῦμε ὅμως ἀναλυτικότερα:

1. Κατὰ τὸν Πρύτανη «ὁ παγκόσμιος γενετικός κώδικας, τὸ ἐνιαῖο βιοχημικὸ καὶ φυσιολογικὸ πλαίσιο τῶν πρὸ βασικῶν βιομοριῶν (πρωτεΐνες, ὑδατάνθρακες, λίπη), ἢ ἐπεξηγηματικὴ βιομετρία (κοινῆς προέλευσης ὄργανα) –πὺ ὑπάρχουν σ' ὅλα τὰ ζῶα– συνηγοροῦν ὑπὲρ τῆς θεωρίας τῆς ἐξελίξεως».

"Ὅμως, τὰ στοιχεῖα αὐτὰ –ἢ καλύτερα, οἱ ἀπόψεις αὐτές– δὲν εἶναι ἐπιστημονικῆς, ἀφοῦ δὲν ἀποδεικνύονται ἀπὸ τὴν ἐπιστημονικὴ ἔρευνα, ἢ ὅποια βασίζεται στὴν παρατήρηση καὶ τὸ πείραμα.

Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ οἱ παραπάνω προσωπικῆς ἀπόψεις μπορεῖ νὰ ὑποστηριχθοῦν μὲ κάθε λογικὴ συνέπεια καὶ ἀπὸ τοὺς ὁπαδοὺς τῆς θεωρίας τῆς δημιουργίας ὡς ἔργο τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ. Πατί ὁ Θεὸς θὰ ἔπρεπε –ὅπως ρωτᾷ ὁ καθηγητὴς τῆς Παλαιοντολογίας στὸ Παν/μιο Andrews τοῦ Michigan Dr H. G. Coffin⁴– κατ' ἀνάγκη νὰ κάνει κάθε ζῶο ἐντελῶς διαφορετικὸ ἀπὸ τὸ ἄλλο; Ἀπλούστατα χρησιμοποίησε ὅμοιες δομὲς καὶ διαδικασίες γιὰ διάφορα ζῶα. Ἄλλὰ καὶ ὁ ἄνθρωπος ἀκόμα ἔτσι ἐργάζεται. "Ὅταν κατασκευάζει ἓνα νέο μοντέλο αὐτοκινήτου ἢ ἀεροπλάνου δὲν τὸ φτιάχνει χωρὶς νὰ ἔχει αὐτὸ καμία σχέση μὲ τὰ ἄλλα μοντέλα. Ἐνσωματώνει πολλὰς ἰδέες κοινὰς σὲ ἄλλα μοντέλα.

Οἱ ποντικοί, οἱ ἐλέφαντες, τὰ δελφίνια ἔχουν ὅλα ἐπτὰ σπονδύλους στὸ λαϊμό. Ἡ σπονδυλικὴ τους, ὅμως, στήλη δὲν ἔχει τὸν ἴδιο ἀριθμὸ σπονδύλων. Μὲ ποιὸ λογικὸ ἐπιχείρημα ἢ βάσει ποιᾶς ἐπιστημονικῆς ἔρευνας μποροῦμε νὰ ὑποστηρίξουμε ὅτι ἡ ἴση ἀναλογία σπονδύλων τοῦ λαϊμοῦ τους δείχνει ὅτι προῆλθαν ἀπὸ κοινὸ πρόγονο καὶ θὰ παραθεωρήσουμε τὶς μεγάλες καὶ ἀγεφύρωτες διαφορὰς πὺ παρουσιάζουν μετὰξὺ τους; Τὸ ἴδιο βέβαια ἰσχύει καὶ γιὰ ἄλλα μέρη τοῦ σώματος ἢ ὀργάνων (π.χ. στομάχι, καρδιά, νεφρά, σκώτι) πὺ εἶναι κοινὰ σὲ πολλὰ ζῶα καὶ στὸν ἄνθρωπο.

Ἐπίσης, ἡ ὁρμόνη thyroxine ἐμφανίζεται σὲ

ζῶα ἀπ' τὸ βάτραχο μέχρι τὸν ἄνθρωπο. Τὸ ἴδιο καὶ τὰ πεπτικά ἐνζυμα, ὅπως ἡ trypsin, ἐμφανίζονται σὲ μονοκύτταρα ζῶα καὶ στὸν ἄνθρωπο. Αὐτὰ ὅμως ὅλα δὲν εἶναι οὔτε μποροῦν νὰ χρησιμεύσουν ὡς ἀποδεικτικὰ στοιχεῖα ἐξελίξεως τῶν ζῶων περισσότερο ἀπὸ ἀποδεικτικὰ στοιχεῖα δημιουργίας τοῦ κάθε εἴδους χωριστά. Δὲν θὰ περιμέναμε ἀσφαλῶς, ἐπισημαίνει ὁ Coffin, ὁ δημιουργὸς Θεὸς νὰ κάνει νέα ἐνζυμα καὶ νέες ὁρμόνες, ὅταν τὰ ἴδια μποροῦσαν νὰ κάνουν τὴν ἴδια δουλειὰ σὲ πολλὰ εἶδη ζῶων.

Ἄρα, ἡ προσωπικὴ ἄποψη τοῦ κ. Πρύτανη ὅτι τὰ στοιχεῖα πὺ παραθέτει μαρτυροῦν ὅτι ὅλοι οἱ ζῶντες ὀργανισμοὶ ἐξελίχθηκαν ἀπὸ κοινὸ πρόγονο, μπορεῖ ἐξ ἴσου νὰ διατυπωθεῖ ὡς μαρτυρία, ὅτι ὅλοι οἱ ζῶντες ὀργανισμοὶ σχεδιάστηκαν ἀπὸ τὸν δημιουργὸ Θεὸ πὺ χρησιμοποίησε τὸν ἴδιο, ἐξαισία σχεδιασμένο, γενετικὸ μηχανισμὸ γιὰ ὅλους τοὺς ὀργανισμοὺς.

2. Ἐπίσης «οἱ ἀποκαλύψεις τοῦ παλαιοντολογικοῦ ἀρχείου (ἀπολιθώματα πὺ προσθέτουν ἐξελικτικούς κρίκους)» ἀποτελοῦν κατὰ τὸν κ. Πρύτανη ἓνα ἀκόμη «ἀδιάσειστο» στοιχεῖο ὑπὲρ τῆς ἐξελικτικῆς θεωρίας.

4. Στὸ βιβλίο τοῦ Ἄπ. Φράγκου «Ἀπὸ τὸν πίθηκο;», Ἀθήνα 1988, σελ. 123, 133).

Ἡ ἀναφορὰ αὐτὴ εἶναι γενικὴ καὶ ἀόριστη. Δὲν σημειώνει ὁ κ. Πρύτανις τί περιλαμβάνει τὸ παλαιοντολογικὸ ἀρχεῖο καὶ γιὰ ποιά ἀπολιθώματα πρόκειται.

Σύμφωνα πάντως μὲ τὴν ἐπιστὴμὴ τῆς Παλαιοντολογίας τόσο στὰ ἀσπόνδυλα ὅσο καὶ στὰ σπονδυλωτὰ ἡ ἐμφάνιση τῶν διαφόρων ζώων μέσα σὲ ὅλη τὴ γεωλογικὴ κλίμακα εἶναι ἀπότομη καὶ χωρὶς μεταβατικὲς ἐξελικτικὲς μορφές. Τὸ γεγονός ὅτι φυτὰ καὶ ζῶα ποὺ ζοῦν σήμερον εἶναι οὐσιαστικὰ ταυτόσημα μὲ ἀπολιθώματα ποὺ βρέθηκαν σὲ γεωλογικὰ στρώματα ποὺ εἶναι ἡλικίας ἑκατομμυρίων ἐτῶν, προκαλεῖ

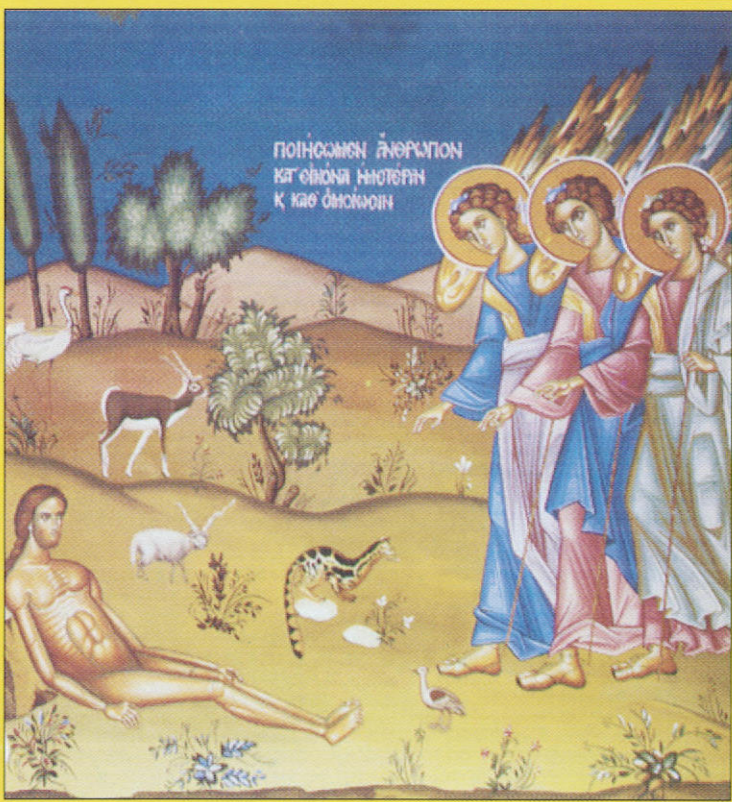
χτερίδας ἡλικίας 50.000.000 ἐτῶν, κατσαρίδας 250.000.000 ἐτῶν, ἀστερία 500.000.000 ἐτῶν, καρχαρία τοῦ Port Jackson 180.000.000 ἐτῶν, ἀχινοῦ 100.000.000 ἐτῶν κ.ἄ.⁵

Ὁ καθηγητὴς Παλαιοντολογίας στὸ Παν/μιο τῆς Καλιφόρνιας Dr. A. Roth γράφει γιὰ τὰ παλαιοντολογικὰ εὐρήματα: «Τὰ ἀπολιθώματα δὲν συνηγοροῦν ὑπὲρ τῆς θεωρίας τῆς ἐξελίξεως... Τὰ σαφῆ γεγονότα δείχνουν ὅτι δὲν συνέβη κάτι τέτοιο καὶ ὅτι τὰ ἀπολιθώματα ἀνήκουν σὲ πολὺ γνωστὲς ὑφιστάμενες κατηγορίες (ὄντων) μὲ κανονικὴ ἀπουσία ἐνδιάμεσων κρῖνων... Τοῦτο ἐνισχύει τὴν ιδέα τῆς δημιουργίας καὶ ὄχι τῆς ἐξελίξεως»⁶.

3. Μὲ τὸ τρίτο «ἀδιάσειστο» στοιχεῖο, ποὺ παραθέτει ὁ κ. Πρύτανις στὸ ἄρθρο του, ξεπερνᾷ τὰ ὄρια τῆς κοινῆς λογικῆς καὶ μᾶς εἰσάγει στὸν κόσμον τοῦ παραλόγου, ἀφοῦ αὐτὸς μόνος ἀνάμεσα σὲ τόσους ἐπιστήμονες, ὁπαδοὺς τῆς ἐξελίξεως ἢ μὴ, ἐπέσημανε «στοιχεῖα λογικῆς καὶ σκέψης σὲ ἐξελικτικὰ συγγενικά μας εἶδη (χιμπαντζῆδες, γορίλλες) ποὺ μποροῦν νὰ ἐκπαιδευτοῦν γιὰ πολυσύνθετες ἐπικοινωνίες μὲ τὸν ἄνθρωπον».

Τὸ νὰ θελήσει κανεὶς καὶ μόνο ν' ἀντιρροῦσει ἓναν τέτοιον παράλογο καὶ ἀφελῆ ἰσχυρισμὸ ἀποτελεῖ ματαιοπονία. Ἐμεῖς περιοριζόμαστε στὴν διαπίστωση πὼς ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἀναπτύξει στοιχεῖα ἐπικοινωνίας καὶ μὲ ἄλλα εἶδη τοῦ ζωϊκοῦ βασιλείου: σκύλους, γάτες, δελφίνια, ἐλέφαντες καὶ λιοντάρια σὲ τοῖρκο κ.ἄ. Μήπως θὰ ἔπρεπε νὰ στραφεῖ ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα καὶ σ' αὐτὰ τὰ εἶδη, μὴ τυχὸν καὶ αὐτὰ διαθέτουν στοιχεῖα λογικῆς;

«Ἀδιάσειστα», ἐπομένως, καὶ ἐπιστημονικῶς κατοχυρωμένα στοιχεῖα ποὺ νὰ συνηγοροῦν ὑπὲρ τῆς θεωρίας τῆς ἐξελίξεως δὲν ὑπάρχουν. Ὑπάρχουν μόνον φιλοσοφικὲς-μεταφυσικὲς προσωπικὲς θεωρίες καὶ «πιστεύω» ποὺ κρύβονται πίσω ἀπὸ ψεύτικα, δῆθεν ἐπιστημονικά, καὶ πολλὲς φορὲς ἀφελῆ καὶ πέραν πάσης λογικῆς ἐπιχειρήματα.

ἰσχυρότατο κλωνισμὸ στὶς ἐξελικτικὲς ἀπόψεις, γιὰτὶ δὲν μπορεῖ νὰ ἐξηγηθεῖ ἡ σταθερότητα καὶ τὸ ἀμετάβλητο τῶν εἰδῶν αὐτῶν ἐπὶ τόσο τεράστια χρονικὰ διαστήματα, ἀφοῦ σύμφωνα μὲ τὴν ἐξελικτικὴ ἄποψη ὅλα τὰ εἶδη συνεχῶς ἐξελίσσονταν. Ἔτσι π.χ. βρέθηκαν ἀπολιθώματα νυ-

5. Τὰ στοιχεῖα εἶναι παρμένα ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ Ἁπ. Φράγκου.

6. Ὁπ. παρ. σελ. 82-83.

ΘΕΟΜΗΤΟΡΙΚΟ ΦΩΣ

ἀπ' τὸν Ἄθω

*Ἄξιόν ἐστιν ὡς ἀληθῶς, μακαρίζειν σε τὴν Θεοτόκον,
τὴν ἀειμακάριστον καὶ παναμώμητον καὶ μητέρα τοῦ Θεοῦ ἡμῶν.
(Μεγαλυνάριο τῆς Θεοτόκου)*

Πολλές φορές συμβαίνει κάποια ἡμερομηνία νὰ μᾶς χαράσσεται βαθύτερα στὴ θύμησή μας, διότι συνδέεται μὲ κάτι ποὺ ἰδιαίτερα μᾶς ἐνδιαφέρει, ποὺ μᾶς συγκινεῖ προσωπικά, ἢ ποὺ μᾶς ἀνακαλεῖ στὴ μνήμη κάποιο εὐχάριστο γεγονός μέσα στὴν ἐπίπεδη καθημερινότητα τῆς ζωῆς τῶν πόλεων. Καὶ συνήθως, ἂν τὸ γεγονός αὐτὸ ἔχει ὀρισμένη διάρκεια, τότε ἐστιάζεται ἡ σκέψη μας, ὅταν ἀκριβῶς ἀπομακρύνεται ἀπὸ κοντὰ καὶ χάνουμε πλέον τὴ δυνατότητα νὰ νιώσουμε παρόμοια ἐμπειρία.

Τρίτη, 9 Νοεμβρίου 1999. Μιὰ ἡμερομηνία ποὺ γιὰ τοὺς κατοίκους τῆς μητροπολιτικῆς Ἀθήνας θυμίζει τὴν ἀναχώρηση τῆς θαυματουργῆς εικόνας τῆς Θεομήτορος, τῆς Παναγίας «Ἄξιον Ἐστίν». Πρόκειται γιὰ τὴν πιὸ γνωστὴ εικόνα τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ποὺ φυλάσσεται στὸ χῶρο τοῦ ἱεροῦ βήματος τοῦ ναοῦ τοῦ Πρωτάτου, στὶς Καρυές. Λόγω αὐτοῦ τοῦ γεγονότος καὶ τῆς ἱστορικῆς σημασίας της, ἡ εικόνα «Ἄξιον Ἐστίν» ὀνομάζεται καὶ Παναγία ἢ Καρυώπισσα, ἐφέστια εικόνα τοῦ Πρωτάτου καὶ ὀλόκληρου τοῦ Ἄθω, ἀποτελούσα καὶ τὴν «Ἐπίσκοπον τοῦ Ὄρους», πράγμα ποὺ ὑποδηλώνει τὴ θεομητορικὴ προστασία τῆς μοναστικῆς πολιτείας τοῦ Ἁγιωνύμου Ὄρους καὶ τῶν ἀφοσιωμένων σ' αὐτὴ.

Ἄν καὶ ἡ ἱστορία τῆς εικόνας τοῦ «Ἄξιον Ἐστίν» εἶναι πράγματι μεγάλη, ὁ κεντρικὸς πυρήνας τῆς ἐκκλησιαστικῆς παράδοσης ἀνάγεται στὸν Ἰ αἰ.,

ἢ ὁποία «συνδέει τὴ σημερινὴ εικόνα τῆς Παναγίας μὲ τὴν ἐμφάνιση τοῦ ἀρχαγγέλου Γαβριὴλ σὲ κελιώτη μοναχὸ στὴν περιοχὴν τοῦ Ἄδειν. Ὁ ἀρχάγγελος, προσποιούμενος τὸν ξένο ὁδοιπόρο, ἔφτασε στὸ κελλὶ καὶ ἔψαλλε τὸν ἕμνο «Ἄξιον Ἐστίν» τόσο καλά, ὥστε ὁ μοναχὸς τοῦ ζήτησε νὰ τὸν γράψει σὲ πλάκα, πράγμα ποὺ ἔκαμε ὁ ἀρχάγγελος μὲ τὸ δάκτυλό του»¹. Τὸ περιστατικὸ αὐτὸ ἔγινε σ' ἓνα κελλὶ τῶν Καρυῶν, τὸ ὁποῖο –ἐπειδὴ τιμήθηκε μὲ τὴν ἀγγελικὴ ἐπίσκεψη– ὀνομάστηκε «Ἄξιον Ἐστίν» καὶ ὁ τόπος, ποὺ βρίσκεται αὐτό, «Ἄδειν, ὃ ἐστὶ ψάλλειν»². Ἀπὸ ἐκεῖ, ἡ σεπτὴ εικόνα μεταφέρθηκε στὸ Πρωτάτο.

Ἡ εικόνα τῆς Παναγίας στὸ σύνθηρον τοῦ Πρωτάτου θεωρεῖται ὅτι ἀποτελεῖ ἔργο τοῦ φημισμένου ζωγράφου τῆς ἐποχῆς τῶν Παλαιολόγων, τοῦ Πανσέληνου, ὁ ὁποῖος –ὅπως εἶναι γνωστὸ σύμφωνα μὲ σχετικὴ παράδοση– ἀγιογράφησε τὸ ναὸ αὐτὸ τῶν Καρυῶν, καθὼς καὶ τὸ καθολικὸ τῆς Μονῆς Βατοπαιδίου. Οἱ ἐπιγραφές τῆς εικόνας εἶναι οἱ ἑξῆς: Μ[ΗΤΗ]Ρ Θ[ΕΟ]Υ Η ΚΑΡΙΩΤΗCΑ - Ι[ΗΣΟΥ]C Χ[ΡΙCΤΟ]C. Τὸ κύριο γνώρισμα τῆς εικόνας εἶναι ἡ στάση μὲ τὴν ὁποία ἡ Θεοτόκος κρατᾷ τὸ Χριστὸ στὴν ἀγκαλιά της: τὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ εἶναι δεξιὰ ἀπὸ τὸ πρόσωπο τῆς Παναγίας (τύπος τῆς δεξιοκρατούσας), ἢ ὁποία σκύβει ἐλαφρὰ γιὰ νὰ ἀκουμπήσει τὸ μάγουλό της

1. Πάννη Ταβλάκη, «Ἡ Παναγία Ἄξιον Ἐστίν», στὸ ἔργο *Τὸ Ἄξιον Ἐστίν, ἡ ἐφέστια εικόνα τοῦ Πρωτάτου, ἱστορία - λατρεία - τέχνη* (Ἄθω: Ἱερὰ Κοινότης Ἁγίου Ὄρους, 1999), σελ. 22.

2. Γεωργίου Μπεκατώρου, «Ἄξιόν ἐστιν...», στὴ *ΘΗΕ*, τόμ. 2 (1963), στ. 1016.

μέ το δικό του. Επίσης, ο Χριστός βαστάζεται από το αριστερό χέρι της Θεοτόκου, θρισκόμενος σε ζωηρή κίνηση, ενώ η Παναγία κρατάει με το δεξί της χέρι ενεπίγραφο ειλητάριο, πού γράφει: ΠΝ[ΕΥΜ]Α Κ[ΥΡΙΟ]Υ ΕΠ ΕΜΕ ΟΥ ΕΙΝ[ΕΚΕΝ] ΕΧΡΙΣΕΝ ΜΕ] (Ήσ. 61,1· Λουκ. 4,18).

Σήμερα ή εικόνα είναι καλυμμένη με άργυρή επένδυση, πού μόνο τά πρόσωπα της Παναγίας και του Χριστού είναι άκάλυπτα και φαίνεται εκεί ή άγιογράφιση. Το υπόλοιπο τμήμα της άποτελείται από μονοκόμματο άσημένιο έλασμα με έπιχρυσώσεις. Το στέμμα της Θεοτόκου, οί άγγελοι δεξιά και άριστερά της, καθώς και τά χερουδειμ σίς γωνίες είναι κατασκευασμένα από χωριστά έλάσματα. Το έργο αυτό της επένδυσης της εικόνας έγινε τó 19ο αί.

* * *

Η εικόνα της Παναγίας «Άξιον Έστίν», τó «κόσμημα» του παλλαδίου των Καρυών, έξήλθε από τó «Περιβόλι της Παναγίας» και παρέμεινε 24 ήμέρες στον ιερό ναό του Άγίου Παντελεήμονος, όδοϋ Άχαρων, για προσκύνηση από τούς πιστούς. Η ανταπόκριση του κόσμου στην έλευση της θεομητορικής εύλογίας άπ' τόν Άθω υπήρξε συγκινητική και άξιοσημείωτη. Διότι, δέν ήταν λίγοι εκείνοι οί πιστοί πού περίμεναν περισσότερο από τέσσερις ώρες για νά προσκυνήσουν με εύλάβεια, νά άσπαστούν την θαυματουργή εικόνα και νά άποκομίσουν τή χάρη της. Η κοσμοπλημύρα για τήν προσκύνηση δέν έρμηνεύεται –κατά τήν προσωπική μας γνώμη– ως «έξάρτηση πού έχουμε ως κοινωνία από τήν εικόνα ως θέαμα», ούτε από «όμοιοπαθητική συμπεριφορά», ούτε «στήν προϊούσα κοινωνικοποίηση του θρησκευέσθαι». Αντίθετα, αν αυτές οί «έρμηνείες» συνιστούν ίσως μονοψήφιο ποσοστιαίο αριθμό, μπορούμε νά πούμε –έχοντας έμπει-

ρία πρώτα από τó προσκύνημα αυτό– ότι μέσα άπ' αυτό εκφράζονται οί έξής άλήθειες:

α. Τήν προσκύνηση της εικόνας, ως ένα θρησκευτικό γεγονός, είναι άνάγκη νά τó δοϋμε μέσα από τή φύση της θρησκείας. Και ή θρησκεία, κατά τόν καθηγ. Γ. Θεοδωρακόπουλο, «είναι ένα ιδιαίτερο είδος συνειδένα του ανθρώπου, όπως ή τέχνη και ή λογική». Άν ή χριστιανική άποκάλυψη είναι ή υπέρβαση της θρησκείας, τότε κάνουμε λόγο για μετάβαση από τó σύμβολο στη συμβολιζόμενη πραγματικότητα. "Όταν στο χώρο του μυστηρίου της Έκκλησίας λέγεται και πιστεύεται ότι «ή της εικόνας τιμή επί τó πρωτότυπον διαβαίνει» (Μ. Βασίλειος), στη βίωση της όρθης πίστης δέν υπάρχει καν σκέψη για θρησκοληψία, ειδωλική άπεικόνιση κ.τ.ό.

β. Έπιπλέον, ή προσκύνηση του «Άξιον Έστίν» από τόσες χιλιάδες πιστών, άποτελεί γεγονός έκδήλωσης της ανθρώπινης ψυχής, ή όποία, άντιστεκόμενη στη γενικευόμενη άποϊεροποίηση και καθολική μηχανοκρατία, διατηρεί τή μυστική της δύναμη. Με τή δύναμη αυτή, οί περισσότεροι καλλιεργημένες ψυχές μπορούν νά φτάσουν στη θεωρία του Θεού. Άν κατά τόν καθηγ. Β. Τατάκη «πάντα συνοδοιπόρος του ανθρώπου [είναι] ό μυστικισμός», στη χριστιανική Άνατολή μιλάμε για όρθόδοξο μυστικισμό, υπερέκόσμιο, «άνωθεν» (Γρηγ. Παλαμάς). Ίδι-

«Εύφημεί σε, μακαρίζοντα τά πέρατα».

«Οὐδείς προστρέχων
ἐπί σοί, κατησχυ-
μένος ἀπό σου
ἐκπορεύεται, ἀγνή
Παρθένε Θεοτόκε».

αίτερα στη χρήση τῶν εἰκόνων, γίνεται λόγος γιά τὸ μυστικό κόσμο αὐτῶν, μέ τὸν ὁποῖο ἐπικοινωνεῖ ἀναγόμενη πρὸς τὸ ἱερό ἢ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου.

γ. Ἐκτός ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω, ἡ ἀσφρνετικὴ κοσμοσυρροὴ γιά τὴν προσκύνηση τῆς Παναγίας φανερώνει καὶ τὸ σεβασμὸ πρὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴ μας παράδοση καὶ ἱστορία. Τὸ «Ἄξιον Ἑστίν» εἶναι μιὰ θαυματουργὴ εἰκόνα, μέ παράδοση πολλῶν αἰῶνων, ὅπως εἶδαμε, προερχόμενη ἀπὸ τὸ μοναδικὸ καὶ ἀνεπανάληπτο πνευματικὸ κέντρο ὁλόκληρης τῆς ἀνθρωπότητος, τὸν Ἄθω. Ἀποτελεῖ ὄχι μόνο ἱερό

σέβασμα τῆς Ἐκκλησίας καὶ συνάμα «πηγὴ θαυμάτων», ἀλλὰ καὶ θαυμαστὸ δείγμα τοῦ κειμηλιακοῦ πλούτου τοῦ Ἁγίου Ὄρους καὶ ἔκφραση τῆς πνευματικότητος τοῦ ὀρθόδοξου μοναχισμοῦ, φυλασσόμενη ἀπὸ τῆς λιπόσαρκης ἀσκητικῆς φυσιογνωμίας τῆς ἀγγελιοειδοῦς πολιτείας τῶν Καρυῶν.

δ. Τέλος, εἶναι χαρακτηριστικὴ ἡ στάση τῶν πιστῶν καὶ ἡ ἔκφραση τοῦ προσώπου τους ποὺ ὑπομονετικὰ περιμέναν γιά ἀρκετὴ ὥρα νὰ προσκυνήσουν. Ὅσοι εἶχαν τὴν εὐκαιρία νὰ σταθοῦν δίπλα τους, φαίνονταν ὡς νὰ περιμέναν γιά μιὰ συνάντηση προσωπικὴ. Ἦταν ὡς νὰ ἐπιθυμοῦσαν νὰ δοῦν τὴ Μάνα τους ποὺ ἦρθε ἀπὸ μακριά, νὰ τῆς ἐναποθέσουν τὸν πόνο τους καὶ νὰ λάβουν τὴ χάρη τῆς, τὴν εὐλογία τῆς, τὴν ἐνίσχυση. Ποιὰ ἀγάπη, ποιὸς ἔρωτας κίνησε τόσα πλήθη νὰ ὑπερβοῦν τῆς καθημερινῆς ἐνασχολήσεως καὶ παράλληλα νὰ ἀφηγήσουν γιά ὥρα τὸ σωματικὸ κόπο, ἐκτός ἀπὸ τὴ γλυκύτητα τοῦ προσώπου τῆς Παναγίας, τὴ ζωτικὴ χάρη τῆς Μητέρας τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων, τὴ σχέση τους μέ τὴν «πηγὴ τῆς ζωῆς»;

* * *

Ἄς προσπαθήσουμε νὰ διατηρήσουμε τὸ θεομητορικὸ φῶς ἀπ' τὸν Ἄθω, ἔστω κι ἂν ἡ ἱερὴ εἰκόνα ἐπέστρεψε στὴ χιλιόχρονη ἐστία τῆς. Ἄς προσπαθήσουμε μέ τὴ ζωὴ μας κι ἐμεῖς νὰ μακαρίσουμε καὶ νὰ μεγαλύνουμε τὴ Θεοτόκο καὶ –κατ' ἐπέκταση– τὸν Κύριο. Πῶς; Λέγει ὁ ὁσιὸς Νικοδήμος ὁ Ἁγιορείτης: «Ἄν ἔχεις μεγάλη πεποίθηση στὸ Θεὸ καὶ δὲ φρονεῖς τὰ σμικροπρεπῆ καὶ γῆϊνα πράγματα (...), μιμῆσαι τὴ Θεοτόκο καὶ μεγαλύνεις τὸν Κύριο· ἂν καὶ σὺ δοξολογεῖς τὸ Θεὸ μέ λόγια θεολογικὰ καὶ μεγάλα, καὶ προσέχεις τὸ στόμα σου ἀπὸ αἰσχρολογίας, ὕβρεις καὶ φλυαρίες. Ἄλλὰ καὶ ἂν μέ τὸ λόγο σου ἐπιστρέφεις τοὺς ἁμαρτωλοὺς, σὲ μετάνοια, μιμῆσαι τὴ Θεοτόκο καὶ μεγαλύνεις τὸν Κύριο, καὶ πλατύνεις τὴ Βασιλεία του· ἂν κάνεις ἔργα θεάρεστα καὶ τηρεῖς τῆς ἐντολῆς τοῦ Κυρίου, καὶ πολιτεύσαι ἄξια τῆς κλήσεως τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ ἀποφεύγεις κάθε πονηρὴ πράξη, μιμῆσαι τὴ Θεοτόκο καὶ μεγαλύνεις τὸν Κύριο»³.

ΚΩΝΣΤ. Π. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

3. Νικοδήμου Ἁγιορείτου, *Κήπος χαρίτων, ἥτοι ἐρμηνεῖα γλαφυρὰ εἰς τὰς θ' ὁδὰς τῆς στιχολογίας*, 4η ἐκδ. (Θεσ/νίκη: Β. Ρηγόπουλος, 1992), σελ. 198.

ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
 ΙΕΡΟΤΑΚΤΟΝ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ»
 Ι. ΓΕΝΙΚΟΥ 14 - 115 27 ΑΘΗΝΑ - GREECE
 ΤΗΛ. - FAX: 72183008, ΤΗΛ. ΔΙΕΚΤ.: 7251149

PORT
 PAVE
 HELLAS